

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ ՎԱՀՐԱՍ ԴԱՎԻԹԻ

**ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
(ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)**

**ԺԲ.00.03 Մասնավոր իրավունք (քաղաքացիական, առևտրային
(կոմերցիոն), միջազգային մասնավոր, ընտանեկան, աշխատանքային,
սոցիալական ապահովության իրավունք) մասնագիտությամբ իրավաբանական
գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության**

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ – 2014

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АВETИСЯН ВАГРАМ ДАВИДОВИЧ

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КОРПОРАТИВНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В
РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ
(НА ПРИМЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОБЩЕСТВ)**

АВТОРЕФЕРАТ

**диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук по
специальности 12.00.03 – Частное право: гражданское право; торговое
(коммерческое) право; международное частное право; семейное право;
трудовое право; право социального обеспечения.**

ЕРЕВАН-2014

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

ՌԴ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր Մ. Ի. Կլեանդրով

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր Օ. Ս. Օլեյնիկ

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Ս. Երյոմենկո

Առաջատար կազմակերպություն՝ Ռուս-հայկական (սլավոնական) համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2014 թ. ապրիլի 22-ին, ժամը 14⁰⁰-ին Երևանի պետական համալսարանում գործող ԲՈՀ-ի իրավագիտության 001 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Մեղմագիրն առաքված է 2014 թ. մարտի 20-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավ. գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Ա.Գ.Վաղարշյան

Тема диссертации утверждена в Ереванском государственном университете

Официальные оппоненты:

член-корреспондент РАН, доктор
юридических наук, профессор
Михаил Иванович Клеандров

доктор юридических наук, профессор
Оксана Михайловна Олейник

доктор юридических наук, профессор
Александр Сергеевич Еременко

Ведущая организация: Российско-Армянский (Славянский) университет

Защита состоится 22-ого апреля 2014 г. в 14⁰⁰ часов на заседании Специализированного совета ВАК 001 по юриспруденции при Ереванском государственном университете (0025, г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале научных работников библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 20 марта 2014 г.

Ученый секретарь специализированного совета,
доктор юридических наук, профессор

А.Г. Вагаршян

Ատենախոսության ընդհանուր բնութագիրը

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Հայաստանի Հանրապետության անկախացումից հետո հասարակությունը կանգնեց հասարակական գիտակցության բազմաթիվ արժեքների վերախմաստավորման և փոփոխման փաստի առջև: Անցումը շուկայական տնտեսության պահանջեց մշակել նոր տնտեսական համակարգերի սպասարկման համար անհրաժեշտ իրավական հասկացություններ և կառուցակարգեր, որոնց շարքում իրենց ուրույն տեղն են զբաղեցնում կորպորացիաները և կորպորատիվ իրավունքը:

Արդի շուկայական տնտեսությանը հատուկ կազմակերպական հարաբերությունները սկզբունքորեն տարբերվում են խորհրդային ժամանակաշրջանի տնտեսության կազմակերպական հարաբերություններից: Ներկայումս քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտները, ղեկավարվելով հասարակական հարաբերությունների կարգավորման մասնավոր և հանրային մեթոդներով, ելնելով իրենց մասնավոր շահերից, կայացնում են կորպորացիայի ստեղծման, վերակազմակերպման և լուծարման վերաբերյալ որոշումներ, կորպորացիայի կառավարման մարմիններն ընդունում են որոշումներ և ապահովում դրանց իրականացումը, որոշում համապատասխան կորպորացիայի զարգացման ռազմավարությունը, բաշխում շահույթը, իրենց սոցիալական, մշակութային և ոչ առևտրային շահերի իրացման համար ստեղծում հավելյալ կառուցակարգեր, այսինքն՝ կազմակերպում և կառավարում են կորպորացիայի գործունեությունը քաղաքացիաիրավական նորացված սկզբունքներով:

Նոր իրականությունը թույլ է տալիս արձանագրել քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվող հասարակական հարաբերությունների կազմում գույքային և դրանց սերտորեն առնչվող ոչ գույքային բնույթի բարիքների կապակցությամբ կազմակերպական և կառավարչական որակապես նոր հարաբերությունների ձևավորման փաստը և դրանց պատշաճ կարգավորման անհրաժեշտությունը: Սակայն շուկայական հարաբերություններ մուտք գործած Հայաստանի Հանրապետության իրավաստեղծ և իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ սոցիալ-տնտեսական նոր հարաբերություններին անցման դժվարին պայմաններում հապշտապ, տարբեր իրավական համակարգերի անհարկի և գրեթե մեխանիկական ընդօրինակման արդյունքում ձևավորված քաղաքացիական օրենսդրությունն ի գորու չէ համալիր կարգավորելու կորպորատիվ հարաբերությունները, լիարժեք կերպով ապահովելու կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների իրավունքների ու շահերի պաշտպանությունը:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսդրությամբ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների համալիր և ինքնուրույն բնույթը չամրագրելը, կորպորատիվ իրավահարաբերությունների անկատար կարգավորումը, խոշոր

բաժնետերերի և ընկերության շահերի միջև հստակ սահմանագծի բացակայությունը, օտարերկրյա իրավունքի՝ առանց ազգային առանձնահատկությունների հաշվառման փոխառումը մեր իրականությունում ստեղծել են մի իրավիճակ, երբ անհրաժեշտ է վերաիմաստավորել և վերաարժևորել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների, կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց, կորպորացիայի մասնակցի իրավունքների և պարտականությունների, հսկող և հսկվող կորպորացիաների, կորպորատիվ կառավարման դերն ու նշանակությունը, ապահովել կորպորացիայի մասնակցի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը, լուծել այս ոլորտում առկա ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական հիմնահարցերը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության նպատակը Հայաստանի Հանրապետությունում կորպորատիվ իրավահարաբերությունների համակարգային ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունն է, տեսական և գործնական հիմնախնդիրների վերհանումը, շրջանառության մեջ տեսական նոր դրույթների, տերմինների, կատեգորիաների և պատկերացումների ներդրումը, կատարված համալիր հետազոտության արդյունքների հիման վրա կորպորատիվ օրենսդրության դրույթների կատարելագործմանը, ինչպես նաև կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների շահերի հավասարակշռմանը, կորպորատիվ իրավունքների իրականացման և պաշտպանության մեխանիզմների ամրապնդմանն ու զարգացմանն ուղղված առաջարկությունների մշակումը:

Վերոնշյալ նպատակներին հասնելու համար խնդիր է դրվել.

- վերլուծել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների էությունը և դրանց առանձնահատկությունները,
- բացահայտել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց, հսկող և հսկվող կորպորացիաների էությունը,
- վեր հանել կորպորացիայի հիմնադրման, վերակազմակերպման և լուծարման իրավակարգավորման հիմնախնդիրները,
- տալ կորպորատիվ իրավունքների ծագման համար հիմք հանդիսացող կորպորատիվ արժեթղթերի ընդհանուր բնութագիրը,
- իրականացնել կորպորացիայի մասնակցի իրավունքների դասակարգում և բացահայտել այդ իրավունքների իրականացման ու պաշտպանության ընթացքում ի հայտ եկող հիմնահարցերը,
- ուսումնասիրել կորպորատիվ իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինների էությունը, հասկացությունը, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված կառավարման մոդելները,
- բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում արդյունավետ կորպորատիվ կառավարմանը խոչընդոտող օրենսդրական բացթողումները,
- հետազոտել կորպորատիվ իրավահարաբերություններում իրավունքի չարաշահման առանձնահատկությունները,

- ուսումնասիրել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների իրավական կարգավորմանը վերաբերող ՀՀ իրավական համակարգը, Մարդու իրավունքների եվրոպական, ՀՀ սահմանադրական, վճռաբեկ, վերաքննիչ և ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանների, ինչպես նաև օտարերկրյա պետությունների դատարանների որոշումները, Հայաստանի Հանրապետությունում գործող մի շարք կորպորացիաների կանոնադրությունները, ներքին կանոնակարգող փաստաթղթերը, կորպորացիաներում իրականացված կորպորատիվ գործողությունները:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության օբյեկտ են հանդիսանում կորպորատիվ իրավահարաբերությունները՝ տնտեսական ընկերությունների օրինակով, իսկ առարկան՝ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինստիտուտը և իրավական կարգավորման առկա հիմնախնդիրները:

Հետազոտության թեմայի մշակվածության աստիճանը և տեսական հիմքը: Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինստիտուտի վերաբերյալ տեսական խորը և համապարփակ ուսումնասիրությունները հայկական իրականության մեջ գրեթե բացակայում են, իսկ հայրենական մի շարք հեղինակներ իրենց աշխատություններում որոշ չափով անդրադարձել և վերլուծել են կորպորատիվ իրավահարաբերությունների առանձին դրսևորումներին վերաբերող որոշ հիմնահարցերը: Դրանցից հատկապես կարելի է առանձնացնել Տ. Կ. Բարսեղյանի, Ա. Մ. Հայկյանցի, Դ. Մ. Սերոբյանի աշխատությունները, որոնք սակայն ամբողջությամբ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինքնուրույն բնույթին և կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց չեն վերաբերվում:

Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինստիտուտին վերաբերող հարցերը հետազոտության են ենթարկվել ինչպես արևմտյան, այնպես էլ հետխորհրդային մի շարք երկրների (Ռուսաստանի Դաշնության, Վրաստանի Հանրապետության, Ուկրաինայի Հանրապետության, Ղազախստանի և այլն) ցիվիլիստների գիտական աշխատություններում: Դրանց շարքում կարելի է նշել Ա. Ի. Կամինկայի, Դ. Ի. Մեյերի, Ի. Տ. Տարասովի, Գ. Ֆ. Շերշենևիչի, Վ. Յու. Վոլֆի, Ն. Վ. Կոլլովայի, Դ. Վ. Լոմակինի, Ս. Դ. Մոզիլսկու, Ի. Ս. Շիտկինայի, Տ. Վ. Կաշանինայի, Վ. Վ. Դոլինսկայայի, Վ. Վ. Լապտևի, Լ. Լ. Չանտուրիայի, Մ. Ս. Բիսլիցի, Ֆ. Ա. Մալգերսի, Ֆ. Ա. Բոշի, Ջ. Ֆ. Մասենի, Ա. Տ. Կինի, Ֆրանկ Դոմսեյֆերի, Ա. Ջ. Բոյլի, Ա. Դեմբի, Մ. Ս. Վեյսբախի, Բ. Ֆ. Մուրի, Լ. Էնրիկեսի, Հ. Համանի, Բերնարդ Բլեյքի, Կ. Հ. Դոնալդսի և այլոց աշխատությունները:

Հետազոտության իրավական և փորձառական հիմքը: Հետազոտության նորմատիվային հենքը կազմել է կորպորատիվ իրավահարաբերություններին վերաբերող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը: Աշխատանքի իրավական և փորձառական հիմք են հանդիսացել նաև արտասահմանյան երկրների նորմատիվ իրավական ակտեր, Մարդու իրավունքների եվրոպական

դատարանի, ՀՀ սահմանադրական, վճռաբեկ, վերաքննիչ, ինչպես նաև օտարերկրյա մի քանի պետությունների դատարանների դատական ակտեր, մի շարք կորպորացիաների կանոնադրություններ և ներքին կանոնակարգող փաստաթղթեր:

Հետազոտության ընդհանուր մեթոդաբանությունը և հատուկ մեթոդներն ու եղանակները: Ատենախոսությունում, պայմանավորված հետազոտման կոնկրետ նպատակով ու խնդիրներով, օգտագործվել են ինչպես ընդհանուր հետազոտական մեթոդները՝ դիալեկտիկայի, համատեսական՝ ինդուկցիայի, դեդուկցիայի, վերլուծական, սինթեզի, անալոգիայի, քննադատական մեթոդները, այնպես էլ մասնագիտական հատուկ մեթոդներ՝ համակարգակառուցվածքային, իրավահամեմատական մեթոդները, որոնց կիրառմամբ վերլուծվել են Հայաստանի Հանրապետության ու օտարերկրյա պետությունների՝ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների իրավակարգավորմանը վերաբերող օրենսդրությունը, գիտահետազոտական աշխատանքները, դատական ակտերը, վեր են հանվել այս բնագավառում առկա տեսական և գործնական հիմնախնդիրները, դրանց լուծման ուղղությամբ առաջարկվող ընդհանուր լուծումները և այլն:

Ատենախոսության գիտական նորույթը: Ատենախոսությունը հայրենական իրավագիտության առաջին համապարփակ և ամբողջական գիտահետազոտական ուսումնասիրությունն է, որտեղ փորձ է կատարվել տնտեսական ընկերությունների օրինակով հիմնավորել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինքնուրույն բնույթը, ներկայացնել դրանց առանձնահատկությունները, վեր հանել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց հասկացությունը, կորպորացիայի հիմնադրման, վերակազմակերպման և լուծարման ընթացքում առկա օրենսդրական բացերը, իրականացնել կորպորացիայի մասնակցի իրավունքների դասակարգում և բացահայտել այդ իրավունքների իրականացման ու պաշտպանության ընթացքում ի հայտ եկող հիմնահարցերը, վեր հանել կորպորատիվ կառավարման ոլորտում առկա օրենսդրական և իրավակիրառ խնդիրները: Արդյունքում, ընդհանրացնելով հայրենական իրավական համակարգը կազմող տարբեր իրավական ակտերի, այդ թվում՝ միջազգային պայմանագրերի դրույթները, դատական ակտերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, կատարվել են ինչպես տեսական եզրահանգումներ, այնպես էլ ներկայացվել են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայում առկա թերությունները շտկելուն ուղղված առաջարկություններ:

Ատենախոսության գիտական նորույթն ակնհայտորեն դրսևորվում է պաշտպանության ներկայացվող դրույթներում և օրենսդրության կատարելագործմանն ուղղված առաջարկություններում:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:

1. Հաշվի առնելով քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվող հասարա-

կական հարաբերությունների կազմում գույքային և դրանց սերտորեն առնչվող ոչ գույքային բնույթի բարիքների կապակցությամբ կազմակերպական և կառավարչական որակապես նոր հարաբերությունների ձևավորման փաստը՝ առաջարկում ենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 2-րդ կետում կատարել լրացում և քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվող հարաբերությունների շարքում «այլ պարտավորություններ,» բառերից հետո ավելացնել «կազմակերպություններում մասնակցության կամ դրանց կառավարման հետ կապված (կորպորատիվ հարաբերությունները),» բառերը, և նշված փոփոխությանը համահունչ՝ համապատասխան փոփոխություններ կատարել կորպորատիվ իրավահարաբերությունները կարգավորող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և այլ օրենքների համապատասխան նորմերում:

2. Առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ իրավաբանական անձանց տեսակները նախատեսող կամ սահմանազատող դրույթները լրամշակել և փոփոխել: Մասնավորապես, կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինքնուրույն բնույթը պահանջում է իրավաբանական անձանց առևտրայինի և ոչ առևտրայինի ավանդական դասակարգմանը զուգահեռ սահմանազատել կորպորատիվ և ոչ կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց: Իրավաբանական անձի հիմնադիրների (մասնակիցների, անդամների) իրավաբանական անձի գործունեությանը կամ կառավարմանը մասնակցելու իրավունքի առկայության դեպքում այդպիսիք պետք է դասել կորպորատիվ կազմակերպությունների (կորպորացիաների) շարքը (օրինակ՝ տնտեսական ընկերությունները և ընկերակցությունները, արտադրական ու սպառողական կոոպերատիվները, հասարակական կազմակերպությունները, ասոցիացիաները (միությունները)), իսկ այն իրավաբանական անձանց, որոնց հիմնադիրներն իրավաբանական անձի գործերի վարմանը մասնակցության կամ անդամության իրավունք ձեռք չեն բերում՝ դասել ոչ կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց շարքը (օրինակ՝ հիմնադրամներ, կրոնական կազմակերպություններ և այլն):

3. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործմանը կնպաստի նաև իրավաբանական անձանց՝ հանրային և մասնավոր իրավունքի իրավաբանական անձանց դասակարգումը, ինչպես նաև քաղաքացիական օրենսգրքի ձերբազատումը ՀՀ իրավական համակարգում իրավաբանական անձի ոչ կենսունակ կազմակերպաիրավական ձևերից կամ միևնույն կազմակերպաիրավական ձևի տարբեր տեսակներից: Ոչ կենսունակ կազմակերպաիրավական ձևերի շարքին դասվում են լրացուցիչ պատասխանավորությամբ ընկերությունները և տնտեսական ընկերակցությունները (1998 թվականի նոր քաղաքացիական օրենսգրքի ընդունումից մինչ օրս ՀՀ-ում նման կազմակերպաիրավական ձև ունեցող իրավաբանական անձիք չեն ստեղծվել): Իսկ իրավաբանական անձի միևնույն կազմակերպաիրավական ձևի երկու տեսակների նախատեսումը գործնականում էական նշանակություն չունի և կրում է արհես-

տական բնույթ: Բաց և փակ բաժնետիրական ընկերությունների տարանջատումը գոյություն ունի միայն հետխորհրդային մի քանի պետություններում, իսկ զարգացած տնտեսություն և կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ձևավորված ավանդույթներ ունեցող պետություններին հայտնի է միայն բաժնետիրական ընկերությունը՝ որպես իրավաբանական անձի ինքնուրույն կազմակերպաիրավական ձև: Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կազմակերպաիրավական ձևի առկայության պայմաններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ որպես իրավաբանական անձի ինքնուրույն կազմակերպաիրավական ձև հարկ է նախատեսել բաժնետիրական ընկերությունը, առանց դրա արհեստածին տեսակների:

4. «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների» մասին ՀՀ օրենքը չի կարգավորում բաժնեմասի շուկայական արժեքի որոշման հետ կապված հարաբերությունները, այլ միայն սահմանում է բաժնեմասի արժեքի որոշման կարգը (որոշվում է ընկերությունից դուրս գալու մասին դիմումը ներկայացնելու պահին ընկերության վերջին հաշվետու ժամանակաշրջանի հաշվապահական հաշվետվությունների հիման վրա), որը հաճախ որևէ կապ չունի շուկայական արժեքի հետ: Ուստի փոքրամասնություն կազմող մասնակիցների շահերի պաշտպանության նկատառումներից ելնելով՝ առաջարկվում է «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով ևս սահմանել ընկերությունից դուրս գալու դիմումը ներկայացրած մասնակցին բաժնեմասի շուկայական արժեքը վճարելու պարտականություն, և սահմանել շուկայական արժեքը որոշելու չափորոշիչներ, որի արժեքը չպետք է պակաս լինել այն գնից, որը կհաշվարկվի հիմք ընդունելով ընկերության գուտ ակտիվների արժեքը:

5. Անհրաժեշտ է հիմնովին վերանայել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված «դուստր» և «կախյալ» ընկերությունների ոչ արդյունավետ ինստիտուտը և այն փոխարինել «հսկող» և «հսկվող» անձանց հիմնովին նոր ինստիտուտով:

Որպես «հսկող» և «հսկվող» կորպորացիաների տարորոշման չափորոշիչ առաջարկվում է հետևյալ մոտեցումը. անձը համարվում է մեկ այլ իրավաբանական անձին հսկող, եթե ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն (երրորդ անձանց միջոցով), ինքնուրույն կամ իր հետ փոխկապակցված (աֆիլացված) անձանց հետ մեկտեղ հնարավորություն ունի կանխորոշել այդ իրավաբանական անձի գործողությունները (որոշումները): Եթե այլ բան ապացուցված չէ, իրավաբանական անձը պետք է համարվի մեկ այլ իրավաբանական անձի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող.

- նրա կանոնադրական կապիտալում ուղղակի կամ անուղղակի ունեցած գերակշիռ մասնակցության ուժով,
- պայմանագրին համապատասխան իրավաբանական անձին պարտադիր կատարման ենթակա ցուցումներ տալու իրավունքի ուժով,

- միանձնյա գործադիր մարմնին (կառավարող կազմակերպությանը կամ կառավարչին) և/կամ կառավարման կոլեգիալ մարմնի անդամների կեսից ավելին ընտրելու (նշանակելու) հնարավորության ուժով:

Առաջարկվող նորամուծության ներդրումը թույլ կտա հսկող ճանաչել ոչ միայն տնտեսական ընկերություններին կամ ընկերակցություններին, այլև կազմակերպաիրավական այլ ձևեր ունեցող իրավաբանական, ինչպես նաև ֆիզիկական անձանց:

6. Հայաստանի Հանրապետությունում կորպորացիաների ստեղծման փորձի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ դեռևս չստեղծված իրավունքի սուբյեկտին որևէ գույք հանձնելը կամ գույքային իրավունքով օժտելը խնդրահարույց է, իսկ եթե խոսքն անշարժ գույքի կամ արժեթղթերի մասին է, ապա սկզբունքորեն անհնարին: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ գործարքից բխող իրավունքները ենթակա են գրանցման, իսկ գրանցումը դառնում է անհնարին, քանի որ գոյություն չունի այն սուբյեկտը, որի իրավունքները ենթակա լինեն գրանցման:

Կորպորացիայի ստեղծման պահին կանոնադրական կապիտալը վճարելու պահանջի վերացումը մեծապես կօգնի լուծել վերը նշված խնդիրները: Ուստի առաջարկվում է ընկերության հիմնադիրների համար սահմանել ընկերության պետական գրանցումից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, հիմնադիր պայմանագրին համապատասխան իրենց հանձնման ենթակա բաժնետոմսի (բաժնեմասի) արժեքը լրիվ վճարելու պարտականություն, իսկ ընկերության համար՝ վճարումը կատարելուց հետո երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում բաժնետոմսը (բաժնեմասը) հիմնադրին հանձնելու պարտականություն:

Նման իրավակարգավորման պայմաններում ընկերությունը, ինչպես նաև նոր ստեղծված իրավաբանական անձի պարտատերերը հնարավորություն կստանան կանոնադրական կապիտալը համալրելու պարտականություն ունեցող հիմնադրից պահանջել կատարելու հիմնադիր պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, իսկ նշված գործիքակազմն արդյունավետ կիրառելու համար անհրաժեշտ է նաև նոր ստեղծված ընկերությանը մինչև կանոնադրական կապիտալի լրիվ վճարումն արգելել կանոնադրական կապիտալի համալրման գործընթացն ապահովող գործարքներից բացի այլ գործարքներ կնքել:

7. Գործող օրենսդրությունը կանոնադրական կապիտալի նվազագույն չափ չսահմանելու պայմաններում, հիմնադիրներին կանոնադրական կապիտալի, բաժնետոմսի (բաժնեմասի) արժեքի տարածամկետ վճարման հնարավորություն տալով՝ անորոշություն է մտցնում կորպորատիվ իրավահարաբերություններում և իրավահարաբերության մասնակիցներին որոշակի իրավիճակներում հնարավորություն է տալիս թույլ տալ իրավունքի չարաշահում: Գտնում ենք, որ կանոնադրությունում պետք է արձանագրվի փաստացի վճարված կանոնադրական կապիտալի չափը, և կորպորացիայի մասնակցին պետք է հնարավորություն տրվի մասնակցելու ընկերության գոր-

ծերի վարմանը՝ կանոնադրական կապիտալում ունեցած փաստացի ներդրմանը համապատասխան:

Բաժնետիրական ընկերությունների պարագայում կանոնադրական կապիտալի նվազագույն չափ չսահմանելը տվյալ տեսակի կորպորացիայի իրավակարգավորման ոլորտում հանդիսանում է հետընթաց քայլ: Նման իրավակարգավորման պայմաններում կանոնադրական կապիտալը կորցնում է իր կարևորագույն գործառույթներից մեկը՝ ընկերության գործունեության համար նախնական նվազագույն նյութական բազա («նախնական» կապիտալ) հանդիսանալը: Առաջարկվում է, հաշվի առնելով եվրոպական փորձը, ՀՀ-ում սահմանել բաժնետիրական ընկերության կանոնադրական կապիտալի ողջամիտ նվազագույն չափ:

8. Կորպորացիայի վերակազմակերպման և լուծարման ընթացքում ի հայտ եկող խնդիրներն իրենց բացասական ազդեցությունն են գործում ոչ միայն վերակազմակերպման և լուծարման գործընթացում գոյություն ունեցող իրավահարաբերությունների ներքին և արտաքին կողմի վրա, այլև խաթարում են քաղաքացիական իրավահարաբերությունների կայունությունը, այդ իսկ պատճառով նշված գործընթացներն արդյունավետ իրականացնելու, կորպորացիայի պարտատերերի, փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի և ընկերության կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող այլ անձանց շահերը պաշտպանելու նպատակով առաջարկվում է.

- ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսել վերակազմակերպման «խառը» ձևը կիրառելու հնարավորություն, սահմանել վերակազմակերպվող կամ վերակազմակերպված իրավաբանական անձի պարտատերերի և շահագրգիռ այլ անձանց իրավունքների իրականացման արդյունավետ երաշխիքներ, այդ գործընթացում հստակ հավասարակշռել իրավաբանական անձի, դրա մասնակիցների (բաժնետերերի), պարտատերերի և իրավաբանական անձի կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց շահերը:
- Հստակեցնել իրավաբանական անձի լուծարման հասկացության օրենսդրական բանաձևումը, սահմանել պարտատերերի պահանջների բավարարման հերթերի և լուծարումից հետո մնացած գույքը մասնակիցների միջև բաշխելու առավել արդյունավետ նոր կարգեր, վերացնել լուծարված իրավաբանական անձի իրավունքների իրավահաջորդության հնարավորությունը բացառող օրենսդրական արգելքը, հստակեցնել լուծարային հանձնաժողովի և լուծարվող իրավաբանական անձի կառավարման մարմինների իրավասությունների շրջանակը և դրանց հարաբերակցությունը:

9. Բաժնետիրական ընկերության, ընկերության և բաժնետերերի, առանձին բաժնետերերի և բաժնետերերի խմբերի շահերի հավասարակշռման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ առաջարկում ենք «Բաժնետիրական ընկերությունների մա-

սին» ՀՀ օրենքում կատարել համապատասխան փոփոխություններ և բաժնետոմսերի համախմբումն իրականացնելու հնարավորությունը պայմանավորել հետևյալ հանգամանքներով.

- բաժնետոմսերի համախմբումը պետք է իրականացվի ելնելով բացառապես ընկերության կորպորատիվ, այլ ոչ թե առանձին բաժնետերերի կամ բաժնետերերի խմբի շահերից,
- համախմբման մասին որոշման կայացումը պայմանավորել ոչ թե ձայների պարզ, այլ որակյալ մեծամասնությամբ,
- թույլ չտալ համախմբման այնպիսի բանաձևի կիրառում, որի արդյունքում ընկերությունն ստիպված կլինի փոփոխել կանոնադրական կապիտալի չափը,
- կոտորակային բաժնետոմսեր ունեցող բաժնետերերին հնարավորություն ընձեռել համախմբման մասին որոշումը կայացնելուց հետո որոշակի ժամկետում միավորել իրենց պատկանող կոտորակային բաժնետոմսերը և այդ եղանակով ձևավորել ամբողջական բաժնետոմսեր,
- կոտորակային բաժնետոմսերի սեփականատերերի կողմից սահմանված ժամկետում կոտորակային բաժնետոմսերը միավորելու իրավունքի իրականացումից չօգտվելու դեպքում նախատեսել ընկերության կողմից արդարացի գնով այդպիսիք հետ գնելու պարտականություն:

10. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով արտոնյալ բաժնետոմսերին վերաբերող իրավակարգավորման խիստ դիսպոզիտիվ բնույթը, որոշակի դեպքերում երկիմաստ ձևակերպումները, ինչպես նաև դրանց սեփականատերերին կանոնադրությամբ ոչնչով չարդարացված, որևէ տրամաբանության մեջ չտեղավորվող արտոնություններ տրամադրելու հնարավորության նախատեսումը հանդիսանում է գործող օրենսդրության թերություններից մեկը, որն իրավունքի չարաշահման լուրջ վտանգ է պարունակում, փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի համար կորպորատիվ կառավարման մեխանիզմները դարձնում է անկանխատեսելի, նամանավանդ այն դեպքում, երբ նման արժեթղթերի թողարկման մասին որոշումը կայացվում է բաժնետիրոջ՝ ընկերությունում մասնակցություն ձեռք բերելուց հետո:

Այդ իսկ պատճառով գտնում ենք, որ արտոնյալ բաժնետոմսերի թողարկման դեպքում, որոշմանը դեմ քվեարկած կամ ժողովին չմասնակցած բաժնետիրոջը պետք է վերապահվի բաժնետոմսի հետգնման պահանջ ներկայացնելու իրավունք:

11. Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին ցանկացած պահի ընկերությունից դուրս գալու իրավունքի տրամադրումը կարելի է դասել իրավաբանական անձի այս կազմակերպաիրավական ձևին բնորոշ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված թերությունների շարքը, քանզի մասնակցի կողմից այդ իրավունքի իրականացումը կարող է վնասել ընկերության, ընկերության

մասնակիցների կորպորատիվ և ընկերության պարտատերերի շահերը: Բացի դրանից, այդ իրավունքից օգտվելու օրենսդրական սահմանափակումների բացակայությունը ընկերության մասնակցին հնարավորություն է տալիս հեշտությամբ շրջանցել «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածով նախատեսված շահույթի բաշխման սահմանափակումները:

Առաջարկվում է ընկերությանն համար սահմանել պարտականություն՝ մասնակցի ընկերությունից դուրս գալու դիմումը մերժել, եթե.

- լրիվ չի վճարվել կանոնադրական կապիտալը.
- դիմումը ներկայացնելու պահին ընկերության զուտ ակտիվների արժեքը փոքր է նրա կանոնադրական կապիտալից և պահուստային ֆոնդից կամ այդ չափից փոքր կդառնա բաժնեմասի արժեքը վճարելու արդյունքում.
- բաժնեմասի արժեքը վճարելու որոշումն ընդունելու պահի դրությամբ ընկերության վիճակը համապատասխանում է օրենքով սահմանված անվճարունակության կամ սնանկության հատկանիշներին կամ դրանք ի հայտ կգան բաժնեմասի արժեքի վճարման հետևանքով:

12. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, ինչպես նաև այլ հարակից օրենքներում անհրաժեշտ է հստակ կարգավորել կորպորացիայի կառավարման մարմինների (ժողով, խորհուրդ, միանձնյա և կոլեգիալ գործադիր մարմին) լիազորությունները, դրանց դադարման հիմքերը, ինչպես նաև «արտակարգ իրավիճակներում» իրավաբանական անձի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարաբերությունները: «Արտակարգ իրավիճակներ» ասելով նկատի ունենք այն դեպքերը, երբ ժողովի, խորհրդի կամ գործադիր մարմնի անդամները սուբյեկտիվ կամ օբյեկտիվ պատճառներով չեն կատարում իրենց վրա դրված պարտականությունները: Նման իրավիճակներում առաջարկվում է օրենքով սահմանել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց կառավարման մարմիններում ընդգրկված անձանց օրենքի ուժով միմյանց փոխարինման մեխանիզմներ, ինչը «արտակարգ իրավիճակներում» կապահովի կորպորացիայի բնականոն գործունեությունը:

13. Կորպորատիվ իրավահարաբերություններին կայունություն հաղորդելու և կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների շահերի պաշտպանության արդյունավետությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և հարակից օրենքներով հստակեցնել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինների որոշումների գործարք հանդիսանալու հանգամանքը, սահմանել կառավարման մարմինների որոշումների բողոքարկման վաղեմության հատուկ ժամկետ, ինչպես նաև նման որոշումների անվավերության հետևանքների կիրառման առանձնահատկությունները՝ հաշվի առնելով կորպորատիվ իրավահարաբերությունների բոլոր մասնակիցների շահերի հավասարակշռման անհրաժեշտությունը:

14. Առաջարկվում է կորպորատիվ իրավունքների դատական պաշտպանության ավանդական միջոցներից բացի նախատեսել իրավունքների պաշտպանության այլընտրանքային արդյունավետ այլ միջոցներ (կառավարման մարմնի որոշումը վերադաս մարմնի կողմից վերանայման ինստիտուտի ներդրում, վեճեր քննող հանձնաժողովների ստեղծում և այլն), ինչպես նաև կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ներքին կողմին առնչվող սուբյեկտների կողմից թույլ տրվող իրավունքի չարաշահման երևույթները կանխելու նպատակով վերջիններիս համար պատճառված վնասները փոխհատուցելու պարտականությունից բացի նախատեսել այլ սանկցիաներ ևս:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Ատենախոսության շրջանակներում կատարված հետազոտությունների տեսական նշանակությունը նախ և առաջ պայմանավորված է նրանով, որ այն ՀՀ-ում հանդիսանում է կորպորատիվ իրավահարաբերությունների հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանը նվիրված առաջին համալիր և ամբողջական հետազոտությունը: Ատենախոսության շրջանակներում արված վերլուծությունների արդյունքները կարող են օգտագործվել հետագա գիտական հետազոտություններում և այն դասընթացներում, որոնց առարկան որևէ կերպ առնչվում է կորպորատիվ իրավահարաբերությունների կամ տնտեսական ընկերությունների ուսումնասիրությանն ու առկա հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանը:

Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ուսումնասիրության արդյունքները և բացահայտված հիմնահարցերի լուծման առաջարկներն ու դրանց հիմնավորումները կարող են օգտագործվել նաև իրավաստեղծ գործունեության ժամանակ, կորպորացիաների առօրյա կորպորատիվ կառավարման գործընթացում, ինչպես նաև նպաստել դատական իրավակիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանը:

Հետազոտությունների արդյունքների ներդրումն ու փորձարկումը: Ատենախոսությունը պատրաստվել է ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնում: Հետազոտության արդյունքներն արտացոլված են հեղինակի կողմից հրատարակված մենագրություններում, ուսումնական ձեռնարկներում, միջազգային գիտաժողովներում ներկայացված զեկույցներում, ինչպես նաև գիտական հոդվածներում, որոնք լույս են տեսել տարբեր ամսագրերում և գիտական ժողովածուներում: Ատենախոսության մի շարք դրույթներ հեղինակի կողմից ներկայացվել են Քաղաքացիական իրավունք, Բաժնետիրական իրավունք և Կորպորատիվ իրավունք դասընթացների շրջանակներում, կիրառվել հեղինակի պրակտիկ գործունեության ընթացքում ՀՀ մի շարք խոշոր կորպորացիաներում պատասխանատու պաշտոններ զբաղեցնելու ընթացքում:

Ատենախոսության եզրակացությունների և առաջարկների որոշ դրույթներ կիրառվել են ՀՀ ազգային ժողովի օրինաստեղծ գործունեության ընթացում:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, 4 գլուխներից, որոնք ներառում են 13 պարագրաֆ և 14 ենթապարագրաֆ, եզրակացությունից, ինչպես նաև օգտագործված իրավական ակտերի և գրականության ցանկից:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը

Ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, ընդհանուր մեթոդաբանությունը, գիտական նորույթը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ինչպես նաև հետազոտության արդյունքների տեսական և գործնական նշանակությունը:

Առաջին գլխի վերտառությունն է **«Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների էությունը»**, որը բաղկացած է հինգ պարագրաֆից և երկու ենթապարագրաֆից:

«Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների հասկացությունը, սկզբունքները և առանձնահատկությունները» վերտառությամբ 1.1. պարագրաֆում «Կորպորատիվ իրավահարաբերություններ» հասկացության բանաձևման նպատակով ուսումնասիրվել է կորպորատիվ իրավահարաբերությունների կառուցվածքը, ներկայացվել են կորպորացիաների բնութագրական հատկանիշները, կորպորատիվ իրավունքի բնորոշ սկզբունքները, կորպորատիվ իրավահարաբերությունների կազմակերպական և կառավարչական բնույթից բխող առանձնահատկությունները և տրվել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների հասկացությունը: Մասնավորապես, հաշվի առնելով կորպորատիվ իրավահարաբերությունների՝ հասարակական հարաբերությունների կարգավորման մասնավոր և հանրային մեթոդների հիման վրա գույքային և դրանց սերտորեն առնչվող ոչ գույքային բնույթի բարիքներին վերաբերող կազմակերպական և կառավարչական հարաբերություններ կարգավորելու հանգամանքը՝ կորպորատիվ իրավահարաբերությունները հեղինակի կողմից դիտվել են որպես քաղաքացիական իրավահարաբերությունների ինքնուրույն տեսակ, համալիր իրավահարաբերություններ: Այդ առումով ներկայացվել են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործման համապատասխան առաջարկներ:

«Կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձինք» վերտառությամբ 1.2. պարագրաֆում տնտեսական ընկերությունների օրինակով վեր են հանվում կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց բնորոշ հատկանիշները, և դրանց, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում առկա մի շարք այլ նորմերի ուսումնասիրության արդյունքում առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործման ընթացքում հետևել այն սկզբունքին, ըստ որի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում չպետք է ամրագրվեն իմպերատիվ նորմեր, որոնցից բացառություններ կամ դրանց տրամաբանությունից շեղվող կանոններ կսահմանվեն օրենսգրքի այլ նորմերում կամ հարակից օրենքներում, կամ՝ ամրագրել ոչ կենսունակ նորմեր և հասկացություններ, որոնք ունեն տեսական, այլ ոչ թե գործ-

նական նշանակություն:

Այդ կապակցությամբ ներկայացվել են ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործման մի շարք առաջարկներ: Օրինակ՝ որպեսզի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 1-ին կետում տրված իրավաբանական անձի հասկացությունն արտահայտի իրերի իրական վիճակը, առաջարկվել է օրենսգրքի նշված նորմը փոփոխել և շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«1. Իրավաբանական անձ է համարվում այն կազմակերպությունը, որն ունի սույն օրենսգրքով կամ օրենքով նախատեսված համապատասխան կազմակերպաիրավական ձև և պետական գրանցում:»:

«Հսկող և հսկվող կորպորացիաները և դրանց էությունը» վերտառությամբ 1.3. պարագրաֆում քննարկվել են տնտեսապես փոխկապված իրավաբանական անձանց միջև առաջացող ենթակայության վրա հիմնված փոխհարաբերությունները, բաժնետիրական ընկերությունների օրինակով վեր են հանվել «դուստր» և «կախյալ» ընկերությունների գործող իրավակարգավորման ոլորտում առկա թերությունները: Մասնավորապես, հիմնավորվել է «կախյալ» ընկերության ինստիտուտի ոչ կենսունակ լինելու և գործնական կիրառություն չունենալու հանգամանքը, ինչպես նաև «դուստր» ընկերության ինստիտուտի՝ տնտեսապես փոխկապված իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանց միջև առաջացող ենթակայության վրա հիմնված փոխհարաբերությունների ոչ լիարժեք կարգավորման փաստը: Անդրադարձ է կատարվել դուստր ընկերության կողմից հիմնական ընկերությունում մասնակցություն ձեռք բերելու, դուստր ընկերության բաժնետերերի իրավունքների պաշտպանության և հիմնական ընկերությանը դուստր ընկերության պարտավորություններով պատասխանատվության ենթարկելու հիմնահարցերին:

Առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված «դուստր» և «կախյալ» ընկերությունների ոչ արդյունավետ ինստիտուտը փոխարինել «հսկող» և «հսկվող» անձանց հիմնովին նոր ինստիտուտով, ինչը հնարավորություն կընձեռի սահմանափակել հսկող անձանց կողմից իրավունքի չարաշահման հնարավորությունը, «հեռացնել կորպորատիվ քողը» (lifting the veils) և հսկվող ընկերության կառավարման գործում էական դերակատարություն ունեցող բոլոր անձանց ենթարկել պատասխանատվության: Այդ կապակցությամբ ներկայացվել են «հսկող» և «հսկվող» կորպորացիաների տարորոշման չափորոշիչները, ինչպես նաև ներկայացվել են հսկվող իրավաբանական անձի պարտավորությունների համար հսկող անձին պատասխանատվության ենթարկելու հիմքերը:

«Կորպորացիայի հիմնադրման կապակցությամբ առաջացող իրավահարաբերությունները» վերտառությամբ 1.4. պարագրաֆում բաժնետիրական ընկերությունների օրինակով ներկայացվել են ընկերության հիմնադրման փուլում ի հայտ եկող հիմնահարցերը, քննարկվել են հիմնադիր պայմանագրի իրավական նշանակության կարևորման, դրա դադարման հիմքերին և հետևանքներին, կանոնադրական կապիտալի նվազագույն չափին,

կանոնադրական կապիտալի համալրման իրական մեխանիզմներին վերաբերող հիմնահարցեր: Առավել հանգամանալից անդրադարձ է կատարվել դեռևս չստեղծված իրավունքի սուբյեկտին որևէ գույք հանձնելու կամ գույքային իրավունքով օժտելու խնդրին: Հեղինակի կողմից ընդգծվել է, որ կորպորացիայի ստեղծման պահին կանոնադրական կապիտալը վճարելու պահանջի վերացումը մեծապես կօգնի լուծել այդ խնդիրը: Առաջարկվել է ընկերության հիմնադիրների համար սահմանել ընկերության պետական գրանցումից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, հիմնադիր պայմանագրին համապատասխան իրենց հանձնման ենթակա բաժնետոմսի (բաժնեմասի) արժեքը լրիվ վճարելու պարտականություն, իսկ ընկերության համար՝ վճարումը կատարելուց հետո՝ երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում, բաժնետոմսը (բաժնեմասը) հիմնադրին հանձնելու պարտականություն: Նման իրավակարգավորումը թույլ կտա առավել արդյունավետ իրականացնել ընկերության հիմնադրման գործընթացը, իսկ ընկերությանը և նոր ստեղծված իրավաբանական անձի պարտատերերին՝ կանոնադրական կապիտալը համալրելու պարտականություն ունեցող հիմնադրից պահանջել հիմնադիր պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարում:

«Կորպորացիայի դադարման կապակցությամբ առաջացող իրավահարաբերությունները» վերտառությամբ 1.5. պարագրաֆում, որն իր հերթին բաղկացած է **«Կորպորացիայի վերակազմակերպումը»** և **«Կորպորացիայի լուծարումը»** վերտառություններով 1.5.1. և 1.5.2. ենթապարագրաֆներից, քննարկվում են կորպորացիայի վերակազմակերպման և լուծարման ընթացքում ի հայտ եկող այն խնդիրները, որոնք իրենց բացասական ազդեցությունն են գործում ոչ միայն վերակազմակերպման և լուծարման գործընթացում գոյություն ունեցող իրավահարաբերությունների ներքին և արտաքին կողմի վրա, այլև խաթարում են քաղաքացիական իրավահարաբերությունների կայունությունը:

Վերակազմակերպման գործընթացի արդյունավետ իրականացման, կորպորացիայի պարտատերերի, փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի և ընկերության կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող այլ անձանց շահերի պաշտպանության նպատակով առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսել վերակազմակերպման «խառը» ձևը կիրառելու հնարավորություն, սահմանել վերակազմակերպվող կամ վերակազմակերպված իրավաբանական անձի պարտատերերի և շահագրգիռ այլ անձանց իրավունքների իրականացման արդյունավետ երաշխիքներ, վերակազմակերպման մասին որոշումն անվավեր ճանաչելու հետևանքներ, այդ գործընթացում հստակ հավասարակշռել իրավաբանական անձի, դրա մասնակիցների (բաժնետերերի), պարտատերերի և իրավաբանական անձի կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց շահերը:

Լուծարման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման, դրա շրջադարձի, լուծարվող ընկերության, մասնակիցների, պարտատերերի և ընկերության կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց իրավունքների իրականացման և պաշտպանության նպատակով առաջարկվել է հստակեցնել իրավաբանական անձի լուծարման հասկացության օրենսդրական բանաձևումը, սահմանել պարտատերերի պահանջների բավարարման հերթերի և լուծարումից հետո մնացած գույքը մասնակիցների միջև բաշխելու առավել արդյունավետ նոր կարգեր, վերացնել լուծարված իրավաբանական անձի իրավունքների իրավահաջորդության հնարավորությունը բացառող օրենսդրական արգելքը, հստակեցնել լուծարային հանձնաժողովի և լուծարվող իրավաբանական անձի կառավարման մարմինների իրավասությունների շրջանակը և դրանց հարաբերակցությունը:

Երկրորդ գլխի վերտառությունն է **«Կորպորատիվ արժեթղթերը և կորպորացիայի մասնակցի իրավունքները»**, որը բաղկացած է չորս պարագրաֆից և տասներկու ենթապարագրաֆից:

«Կորպորատիվ արժեթղթերի ընդհանուր բնութագիրը» վերտառությամբ 2.1. պարագրաֆում անդրադարձ է կատարվել շուկայական տնտեսության անբաժանելի ուղեկիցները հանդիսացող, կորպորատիվ իրավահարաբերությունների բնականոն իրականացման գործում իրենց ուրույն տեղը զբաղեցնող կորպորատիվ արժեթղթերին, որոնք հեղինակի կողմից բնութագրվում են որպես կորպորացիայի հանդեպ արժեթղթի սեփականատիրոջ կորպորատիվ իրավունքները հավաստող կամ նման արժեթուղթ ձեռք բերելու իրավունք վերապահող փաստաթուղթ, իսկ կորպորացիայի մասնակցի կորպորատիվ իրավունքները՝ իրավագործությունների համակցություն, որոնք օրենքով, այլ իրավական ակտերով, կորպորացիայի կանոնադրությամբ և ներքին կանոնակարգող փաստաթղթերով պատկանում են կորպորատիվ իրավահարաբերության մասնակցին՝ որպես կորպորատիվ սուբյեկտիվ իրավունք կրողի: Որպես կորպորատիվ արժեթղթեր դիտվում են բաժնետոմսը և որոշակի վերապահումով՝ փոխարկելի պարտատոմսը:

Քննարկվել են կորպորատիվ արժեթղթերի թողարկման, տեղաբաշխման և շրջանառության ընթացքում ի հայտ եկող մի շարք հիմնահարցեր, ներկայացվել են այդպիսիք լուծելուն ուղղված օրենսդրական փոփոխությունների համապատասխան առաջարկներ:

Մասնավորապես, բաժնետերերի առանձին խմբերի, ընկերության պարտատերերի և բաժնետերերի, բաժնետերերի ու կառավարիչների, կառավարիչների և աշխատակիցների, ինչպես նաև այլ շահագրգիռ անձանց շահերի հավասարակշռման ու ապահովման նպատակով առաջարկվել է հստակեցնել բաժնետոմսի հասկացությունը, դրա նկատմամբ իրավունքների գրանցման գործընթացը, բաժնետոմսերի կոնսոլիդացիայի և կորպորատիվ գործողությունների

արդյունքում ի հայտ եկող կոտորակային արժեթղթերի շրջանառության պայմանները:

«Կորպորացիայի մասնակցի կորպորատիվ իրավունքների հասկացությունը և կորպորացիայի մասնակցի բացարձակ իրավունքները» վերտառությամբ 2.2. պարագրաֆում, որն իր հերթին բաղկացած է **«Կորպորացիայի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը»**, **«Կորպորացիայի գործունեության մասին տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը»**, **«Շահույթի բաշխմանը մասնակցության իրավունքը»** և **«Կորպորացիայի լուծարման դեպքում ընկերության գույքից որոշակի բաժին ստանալու իրավունքը»** վերտառություններով 2.2.1., 2.2.2., 2.2.3. և 2.2.4. ենթապարագրաֆներից, կորպորացիայի մասնակցի կորպորատիվ իրավունքները բնութագրվում են որպես իրավագործությունների ամբողջություն, որոնք օրենքով, այլ իրավական ակտերով և կորպորացիայի կանոնադրությամբ վերապահված են կորպորացիայի մասնակցին՝ որպես կորպորատիվ սուբյեկտիվ իրավունք կրողի, անդրադարձ է կատարվում կորպորացիայում մասնակցություն ձեռք բերելու իրավունքի ծագման և դադարման պահի սահմանազատման խնդրին: Առաջարկվում է կորպորացիայի մասնակիցների իրավունքները դասակարգել կորպորացիայի մասնակցի բացարձակ, կորպորացիայի կազմակերպատիրական ձևով և որոշակի հանգամանքների ի հայտ գալով պայմանավորված իրավունքների:

Առաջարկվել է բացարձակ իրավունքների շարքին դասել կորպորացիայի կառավարմանը մասնակցելու, կորպորացիայի գործունեության մասին տեղեկատվություն ստանալու, շահույթի բաշխմանը մասնակցության և կորպորացիայի լուծարման դեպքում ընկերության գույքից որոշակի բաժին ստանալու իրավունքները:

«Կորպորացիայի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը» վերտառությամբ 2.2.1. ենթապարագրաֆում հստակեցվել է ժողովին մասնակցելու և օրակարգում ներառված հարցերի շուրջ քվեարկելու իրավունքների միջև գոյություն ունեցող տարբերությունը, վեր են հանվել ժողովին մասնակցելու իրավունք ունեցող բաժնետերերի ցուցակը կազմելու ամսաթվի հաստատումից հետո օտարված բաժնետոմսերի նոր սեփականատիրոջ, մահացած բաժնետիրոջ ժառանգների ժողովին մասնակցելու իրավունքի իրականացման հետ կապված խնդիրները և ներկայացվել են դրանց լուծմանն ուղղված կոնկրետ առաջարկներ:

«Կորպորացիայի գործունեության մասին տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը» վերտառությամբ 2.2.2. ենթապարագրաֆում անդրադարձ է կատարվել կորպորատիվ իրավունքների իրականացման գործում առանցքային դերակատարություն ունեցող տեղեկատվություն ստանալու իրավունքին վերաբերող հիմնախնդիրներին, բացահայտվել են այդ իրավունքի իրականացման գործում խոչընդոտ հանդիսացող սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ հանգամանքները: Հեղինակն ընդգծում է, որ բաժնետերերը հաճախ ընկերությունից պահանջվող տե-

ղեկավարությունը չեն ստանում, իսկ դատարան դիմելու պարագայում գործերի քննությունը տևում է տարիներ, որի հետևանքով իրավունքի իրականացումը կորցնում է իր արդիականությունը, արդյունքում գործնականում բաժնետերերն այդ իրավունքից լիարժեք կերպով չեն օգտվում:

Հաշվի առնելով այս իրավունքի իրականացման ընթացքում ընկերության, ընկերության կառավարման մարմինների և բաժնետերերի իրավունքների հավասարակշռման անհրաժեշտությունը՝ առաջարկվել է սահմանել արդեն իսկ հրապարակված տեղեկատվության տրամադրման և տրամադրվող տեղեկատվության ժամկետային սահմանափակումներ, կորպորացիայի մասնակցի տեղեկատվություն ստանալու պահանջը մերժելու հիմքեր, բաժնետիրոջ այս իրավունքը խախտած կառավարման մարմինների անդամների համար նախատեսել կոնկրետ սանկցիաներ, որպիսիք այս իրավունքի իրականացման համար կապահովեն բավարար երաշխիքներ:

«Շահույթի բաշխմանը մասնակցության իրավունքը» վերտառությամբ 2.2.3. ենթապարագրաֆում քննարկվել են շահույթի բաշխմանը մասնակցության իրավունքի իրականացման հետ կապված խնդիրները, այդ գործընթացում ընկերության, ընկերության և բաժնետերերի, փոքրամասնություն կազմող և խոշոր բաժնետերերի իրավունքների հավասարակշռման հիմնահարցը: Մասնավորապես, առաջարկվել է շահույթի առկայության պայմաններում շահութաբաժիններ վճարելու մասին որոշման չկայացման ժամկետը սահմանափակել երկու տարով, բաժնետիրական ընկերությանը զրկել միջանկյալ շահութաբաժիններ վճարելու իրավունքից և հնարավորություն ընձեռել շահութաբաժինների վճարման մասին որոշում կայացնել միայն ֆինանսական տարվա արդյունքներն ամփոփելուց հետո, գույքով շահութաբաժին վճարելու հնարավորությունը բացառել, եթե կորպորացիայի մասնակիցներից որևէ մեկն առարկում է դրա դեմ:

«Կորպորացիայի լուծարման դեպքում ընկերության գույքից որոշակի բաժին ստանալու իրավունքը» վերտառությամբ 2.2.4. ենթապարագրաֆում անդրադարձ է կատարվել լուծարման դեպքում մնացած գույքը մասնակիցների միջև բաշխելու խնդրին, և բաժնետիրական ընկերությունների օրինակով վեր են հանվել մնացած գույքը մասնակիցների միջև բաշխելու կարգը սահմանող իրավանորմերում առկա թերությունները և բացթողումները, ինչպես նաև ներկայացվել են դրանց լուծման ուղիները: Մասնավորապես, առաջարկվել է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 1-ին կետը փոփոխել և շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«1. Պարտատերերի հանդեպ լուծարվող Ընկերության պարտավորությունները բավարարելուց հետո մնացած գույքը լուծարային հանձնաժողովը բաշխում է բաժնետերերի միջև կանոնադրական կապիտալում նրանց ունեցած մասնակցությանը համաչափ և պարտատերերի պահանջների բավարարումից հետո մնացած գույքի բաշխման կարգին համապատասխան՝ հետևյալ հաջորդականությամբ.

առաջին հերթին վճարվում են արտոնյալ բաժնետոմսերի համար հաշվարկված, բայց չվճարված շահութաբաժինները, կատարվում են վճարումներն այն արտոնյալ բաժնետոմսերի դիմաց, որոնք պետք է հետ գնվեն սույն օրենքի 57-րդ հոդվածին համապատասխան,

երկրորդ հերթին կատարվում են արտոնյալ բաժնետոմսերի լուծարային արժեքի վճարումները,

երրորդ հերթին կատարվում են վճարումներն այն հասարակ բաժնետոմսերի դիմաց, որոնք պետք է հետ գնվեն սույն օրենքի 57-րդ հոդվածին համապատասխան,

չորրորդ հերթին կատարվում է լուծարվող ընկերության մնացած գույքի բաշխումը հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի սեփականատերերի միջև:

«Կորպորացիայի մասնակցի՝ կորպորացիայի կազմակերպաիրավական ձևով պայմանավորված իրավունքները» վերտառությամբ 2.3. պարագրաֆում, որն իր հերթին բաղկացած է **«Բաժնետիրական ընկերության տեսակով պայմանավորված իրավունքները»**, **«Արտոնյալ բաժնետոմսի սեփականատիրոջ իրավունքները»**, **«Այլ մասնակիցների կողմից վաճառվող բաժնեմասը գնելու նախապատվության իրավունքը»** և **«Ցանկացած պահի ընկերությունից դուրս գալու մասնակցի իրավունքը»** վերտառություններով 2.3.1., 2.3.2., 2.3.3. և 2.3.4. ենթապարագրաֆներից, հաշվի առնելով կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց տարբեր կազմակերպաիրավական ձևերի գոյության փաստը, հաշվի առնելով հեղինակի կողմից ընտրված հետազոտության շրջանակները, կորպորացիայի կազմակերպաիրավական ձևով պայմանավորված կորպորացիայի մասնակցի իրավունքները բաժանվում են բաժնետիրական և սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին պատկանող ինքնատիպ իրավունքների: Մասնավորապես, բաժնետիրական ընկերության բաժնետիրոջ ինքնատիպ իրավունքներն իրենց հերթին պայմանականորեն բաժանվում են՝ բաժնետիրական ընկերության տեսակով պայմանավորված և արտոնյալ բաժնետոմսի սեփականատիրոջը պատկանող իրավունքների, իսկ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության պարագայում՝ այլ մասնակիցների կողմից վաճառվող բաժնեմասը գնելու նախապատվության և ցանկացած պահի ընկերությունից դուրս գալու մասնակցի իրավունքների:

«Բաժնետիրական ընկերության տեսակով պայմանավորված իրավունքները» վերտառությամբ 2.3.1. ենթապարագրաֆում անդրադարձ է կատարվել փակ բաժնետիրական ընկերության բաժնետիրոջ կողմից այդ ընկերության այլ բաժնետերերի կողմից վաճառվող բաժնետոմսերը ձեռք բերելու նախապատվության իրավունքի իրականացման խնդիրների վրա, վեր են հանվել դրա գործնական կիրառության արդյունավետության վրա ազդեցություն ունեցող բացասական հանգամանքները: Նշված խնդիրների ուսումնասիրության արդյունքում հեղինակը հանգել է այն եզրակացության, որ օրենքով իրավաբանական անձի

որևէ կազմակերպաիրավական ձևի հետ կապված բաժնետոմսի, փայի կամ բաժնետոմսի ձեռքբերման նախապատվության իրավունք սահմանելու պարագայում, օրենքով պետք է հստակ սահմանվի նախապատվության իրավունքի իրականացման արդարացի կարգ, որը թույլ կտա հավասարակշռել բոլոր շահագրգիռ սուբյեկտների շահերը:

Այդ ենթապարագրաֆի շրջանակներում քննարկվել են նաև բաց բաժնետիրական ընկերության քվեարկող բաժնետոմսի սեփականատեր հանդիսացող բաժնետիրոջ՝ բաժնետոմսերի և բաժնետոմսերի փոխարկվող արժեթղթերի ձեռքբերման նախապատվության իրավունքի իրականացմանը վերաբերող խնդիրները: Ներկայացվում են օրենսդրական փոփոխություններին ուղղված համապատասխան առաջարկներ, որպիսիք թույլ կտան օրենքով հստակ ամրագրել բաժնետիրոջ իրավունքը մյուս բաժնետերերի կողմից բաժնետոմսերի ձեռքբերման իրենց նախապատվության իրավունքից չօգտվելու կամ մասնակի օգտվելու դեպքում ձեռք բերել այդ բաժնետոմսերը:

«Արտոնյալ բաժնետոմսի սեփականատիրոջ իրավունքները» վերտառությամբ 2.3.2. ենթապարագրաֆում, անդրադառնալով արտոնյալ բաժնետոմսերի ինստիտուտին, հեղինակը գտել է, որ գործող օրենսդրությամբ արտոնյալ բաժնետոմսերին վերաբերող իրավակարգավորման խիստ դիսպոզիտիվ բնույթը, որոշակի դեպքերում երկիմաստ ձևակերպումները, ինչպես նաև դրանց սեփականատերերին կանոնադրությամբ ոչնչով չարդարացված, որևէ տրամաբանության մեջ չտեղավորվող արտոնությունների տրամադրման հնարավորության ընձեռումը հանդիսանում են գործող օրենսդրության թերություններից մեկը, որը պարունակում է իրավունքի չարաշահման պարարտ հող, փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի համար կորպորատիվ կառավարման մեխանիզմները դարձնում է անկանխատեսելի, նամանավանդ այն դեպքում, երբ նման արժեթղթերի թողարկման մասին որոշումը կայացվում է բաժնետիրոջ ընկերությունում մասնակցություն ձեռք բերելուց հետո:

Առաջարկվել է ներդնել այնպիսի իրավակարգավորում, որը հասարակ բաժնետոմսի նկատմամբ արտոնյալ բաժնետոմսերով հավաստվող արտոնությունները սահմանելիս արդարացիորեն կպաշտպանի ընկերության պարտատերերի և փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի շահերը

«Այլ մասնակիցների կողմից վաճառվող բաժնեմասը գնելու նախապատվության իրավունքը» վերտառությամբ 2.3.3. ենթապարագրաֆում ներկայացված են սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցի բաժնեմասն այլ անձանց փոխանցելու գործընթացում առկա առանձնահատկությունները, մեկ անձից կազմված ընկերություններում մասնակցի կողմից վաճառվող բաժնեմասն ընկերության կողմից ձեռք բերելու նախապատվության իրավունքի չկիրառման հարցը, ինչպես նաև այդ կապակցությամբ ծագած վեճերով ձևավորված դատական պրակտիկան:

«Ցանկացած պահի ընկերությունից դուրս գալու մասնակցի իրավունքը» վերտառությամբ 2.3.4. ենթապարագրաֆում վեր են հանվել ցանկացած պահի ընկերությունից դուրս գալու մասնակցի իրավունքի ինստիտուտի թերությունները, մասնավորապես, հեղինակը գտնում է, որ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին նման իրավունքի տրամադրումը կարելի է դասել իրավաբանական անձի այս կազմակերպարավական ձևին բնորոշ ոչ թե առավելությունների, այլ թերությունների շարքը, քանի որ մասնակցի կողմից այդ իրավունքի իրականացումը կարող է վնասել ոչ միայն ընկերության բնականոն տնտեսական գործունեությանը, այլև ընկերության պարտատերերի շահերը: Այդ կապակցությամբ առաջարկվում է որոշակի հանգամանքների առկայության պայմաններում ընկերության համար սահմանել մասնակցի ընկերությունից դուրս գալու դիմումը մերժելու պարտականություն:

«Կորպորացիայի մասնակցի՝ որոշակի հանգամանքների ի հայտ գալով պայմանավորված իրավունքները» վերտառությամբ 2.4. պարագրաֆում, որն իր հերթին բաղկացած է *«Որոշակի քանակությամբ բաժնետոմսերի փաթեթ կուտակելու արդյունքում բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները»*, *«Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի կողմից ընկերության վերակազմակերպման, նախապատվության իրավունքի կասեցման մասին որոշումներ ընդունելու, ընկերության կողմից խոշոր գործարք կնքելու կամ ընկերության կանոնադրության մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու արդյունքում բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները»*, *«Ընկերության տեղաբաշխած բաժնետոմսերը ձեռքբերելիս բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները»* և *«Մահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին ընկերությունից հեռացնելու պահանջի իրավունքը»* վերտառություններով 2.4.1., 2.4.2., 2.4.3. և 2.4.4. ենթապարագրաֆներից, քննարկվում են կորպորացիայի մասնակցի այն իրավունքները, որպիսիք կարող են ծագել ու իրականացվել բացառապես որոշակի հանգամանքների ի հայտ գալու արդյունքում:

«Որոշակի քանակությամբ բաժնետոմսերի փաթեթ կուտակելու արդյունքում բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները» վերտառությամբ 2.4.1. ենթապարագրաֆում տրվել է այդ իրավունքների դասակարգումը, վեր են հանվել դրանց իրականացման և պաշտպանության ժամանակ ի հայտ եկող որոշ հիմնահարցեր, ներկայացվել են դրանց լուծման ուղիները:

«Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի կողմից ընկերության վերակազմակերպման, նախապատվության իրավունքի կասեցման մասին որոշումներ ընդունելու, ընկերության կողմից խոշոր գործարք կնքելու կամ ընկերության կանոնադրության մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու արդյունքում բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները» վերտառությամբ 2.4.2. ենթապարագրաֆում անդրադարձ է կատարվում, որպես կանոն, փոքրամասնություն կազմող քվեարկող բաժնետոմսերի սեփականատերերի իրավունքների

ապահովման գործում կարևոր դերակատարություն ունեցող բաժնետոմսերի կամ դրանց մի մասի հետզանման պահանջի իրավունքին: Առաջարկվել է ընդարձակել հետզանման պահանջի իրավունք առաջացնող հիմքերի շրջանակը (օրինակ՝ խորհրդի որոշմամբ կանոնադրական կապիտալի ավելացում, մեկ կամ մի քանի փոխկապված գործարքները, որոնց առարկա է հանդիսանում ցանկացած տեսակի արտոնյալ բաժնետոմսերի տեղաբաշխումը, որը կազմում է ընկերության կողմից արդեն տեղաբաշխված հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի 25 և ավելի տոկոսը և այլն) կանոնակարգել այն իրավիճակը, երբ նախքան հետզանման իրականացնելը վերանում են այդ պահանջը ներկայացնելու համար հիմք հանդիսացած հանգամանքները, ինչպես նաև ընկերությանը հնարավորություն ընձեռել հետզանման բաժնետոմսերի մարման միջոցով կանոնադրական կապիտալը նվազեցնելու փոխարեն զուտ ակտիվների հաշվին մյուս բաժնետոմսերի անվանական արժեքը մեծացնելու միջոցով կանոնադրական կապիտալը պահպանել նույն չափով կամ այն մեծացնել: Բացի այդ, առաջարկվել է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով բաժնետոմսերի հետզանման համար նախատեսել սահմանափակումները:

«Ընկերության տեղաբաշխած բաժնետոմսերը ձեռքբերելիս բաժնետիրոջ մոտ ծագող իրավունքները» վերտառությամբ 2.4.3. ենթապարագրաֆի շրջանակներում քննարկվել են բաժնետոմսերի ձեռքբերման ինստիտուտի էությունը, դրա իրագործման առանձնահատկությունները, ինչպես նաև վեր են հանվել գործող իրավակարգավորման որոշ հիմնահարցեր:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին ընկերությունից հեռացնելու պահանջի իրավունքը» վերտառությամբ 2.4.4. ենթապարագրաֆում ուսումնասիրվել է առավել բարդ կորպորատիվ գործընթացներից մեկը՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցին ընկերությունից հեռացնելը: Այս իրավունքն է, որ ընկերության հիմնադիրներին հնարավորություն է տալիս իրենց իրավունքները պաշտպանել այն դեպքում, երբ ընկերության մյուս մասնակիցներն իրենց գործողություններով դժվարացնում կամ անհնարին են դարձնում ընկերության բնականոն գործունեությունը:

Հեղինակն արտահայտել է այն կարծիքը, որ, հաշվի առնելով բաժնետիրական ընկերության կազմակերպարավական ձևի առանձնահատկությունները, բաժնետիրական ընկերությունների պարագայում ևս նմանատիպ կառուցակարգի նախատեսումը կառավարման ոլորտում մեծապես կբարձրացնի բաժնետերերի պատասխանատվության մակարդակը:

Առաջարկվել է նշված ինստիտուտի առավել արդյունավետ կիրառման, ինչպես նաև կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց մասնակիցներին իրավունքի չարաշահում թույլ տալու հնարավորությունից զրկելու նպատակով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով հստակ սահմանել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց մասնակիցների պարտականությունները:

Երրորդ գլխի վերտառությունն է «Կորպորատիվ իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինները և դրանց տեսակները», որը բաղկացած է չորս պարագրաֆից:

«Կորպորատիվ կառավարման ընդհանուր բնութագիրը և կառավարման մարմինների հասկացությունը» վերտառությամբ 3.1. պարագրաֆում «կորպորատիվ կառավարման» համընդհանուր սահմանման բացակայության պայմաններում փորձ է կատարվել բացահայտել կորպորատիվ կառավարման էությունը, և ուսումնասիրության շրջանակներում այն ընկալվել է նեղ առումով, որը չի ներառում կորպորացիայի արտադրական գործընթացի կառավարումը կամ այդ գործընթացի, այսպես կոչված, մենեջմենթը: Կորպորատիվ կառավարման հիմնախնդիրն ուսումնասիրելի տարրոշվել է կորպորատիվ կառավարման սուբյեկտային կազմը, բացահայտվել են կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները, կորպորատիվ հսկողության և կորպորատիվ կոնֆլիկտի էությունը, տրվել է կորպորացիայի կառավարման մարմնի հասկացությունը, վեր են հանվել ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված կառավարման մոդելները:

Աշխատանքում ընդգծվում է, որ կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձի մարմինները մեկ կամ մի քանի անձանց կողմից ներկայացվող իրավաբանական անձի բաղկացուցիչ մասեր են, որոնք օրենքով և(կամ) կանոնադրությամբ իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում ձևավորում և արտահայտում են իրավաբանական անձի կամքը՝ դրանով իսկ ապահովելով նրա իրավասուբյեկտությունը: Իսկ կորպորացիայի կամքի ձևավորումը և արտահայտությունն իրականացվում է համապատասխան մարմինների կողմից հատուկ ակտերի ընդունմամբ:

Անդրադառնալով գործադիր մարմնի՝ որպես իրավաբանական անձի՝ օրենքի ուժով իրավաբանական անձի կամքն արտահայտող, դրա անունից ներկայացուցչություն իրականացնող կառավարման մարմին հանդիսանալու հանգամանքին՝ արտահայտվել է այն տեսակետը, որ գործադիր մարմնի ղեկավարը դասական առումով չի կարող դիտվել որպես իրավաբանական անձի ներկայացուցիչ և այդ հարաբերությունների նկատմամբ ներկայացուցչության կանոնները մասամբ կիրառելի չեն: Այդ կապակցությամբ առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում և «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում ընկերության միանձնյա գործադիր մարմնի իրավական էության որոշակիացման մասով կատարել համապատասխան փոփոխություններ ու լրացումներ, ինչը հնարավորություն կընձեռի համադրել կորպորացիայի և ղեկավար մարմիններում աշխատող անձանց շահերը, կապահովի կորպորատիվ կառավարման բնականոն ընթացքը:

«Ընդհանուր ժողովը որպես կառավարման բարձրագույն մարմին» վերտառությամբ 3.2. պարագրաֆում, անդրադառնալով կորպորատիվ տիպի իրա-

վաբանական անձի կառավարման բարձրագույն մարմինն, վերլուծվել են ընդհանուր ժողովի լիազորությունները, տարեկան և արտահերթ ժողովների գումարման առանձնահատկությունները և դրանց գումարման ընթացքում ի հայտ եկող խնդիրները: Այդ կապակցությամբ առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ հարակից օրենքներով սահմանել այն անձին (օրինակ՝ ընկերության ռեեստրավարը) կամ պետական մարմինն ով իրավունք կունենա արտահերթ ժողով գումարելու պահանջ ներկայացնել կամ գումարել արտահերթ ժողով՝ այն դեպքում, երբ ժողով գումարելու պահանջ ներկայացնելու կամ գումարելու իրավունք ունեցող անձինք այդ պարտականությունը չեն կատարում:

Բացի այդ, կատարվել են ժողովի գումարման տեղի որոշման, բաժնետիրոջը ժողովի օրակարգում ներառված հարցերի վերաբերյալ պարզաբանումներ ստանալու իրավունքի տրամադրման, 50-ից պակաս բաժնետեր ունեցող ընկերություններում ևս քվեաթերթիկի միջոցով քվեարկության անցկացման, բաժնետիրոջ ձեռնպահ քվեարկելու հնարավորության սահմանափակման, ընդհանուր ժողովի իրավասությունները չսահմանափակելու (բացառությամբ գործունեության առանձին ոլորտներում ներառված կորպորացիաների, որոնցում կառավարման մարմինների անդամներից պահանջվում են հատուկ գիտելիքներ, օրենքով պետք է նախատեսվեն այն իրավիճակները, երբ ժողովը կարող է որոշակի իրավիճակներում ստանձնել այս կամ այն մարմնի լիազորությունները) վերաբերյալ համապատասխան առաջարկներ:

Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի որոշումների վիճարկմանը վերաբերող դատական գործերի ուսումնասիրությունը թույլ է տվել պնդել, որ կորպորատիվ իրավահարաբերություններին կայունություն հաղորդելու և կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների շահերի պաշտպանության արդյունավետությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և հարակից օրենքներով հստակեցնել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինների որոշումների գործարք հանդիսանալու հանգամանքը, սահմանել կառավարման մարմինների որոշումների բողոքարկման վաղեմության հատուկ ժամկետ, ինչպես նաև նման որոշումների անվավերության կիրառման հետևանքների առանձնահատկությունները՝ հաշվի առնելով կորպորատիվ իրավահարաբերությունների բոլոր մասնակիցների շահերի հավասարակշռման անհրաժեշտությունը:

Այդ խնդիրների լուծման նպատակով առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում կատարել լրացումներ, որոնք կամրագրեն կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց ժողովի որոշման հասկացությունը, դրանց ընդունման կարգը, անվավեր ճանաչելու հիմքերը և անվավերության հետևանքները

«Նորհուրդը որպես ընդհանուր ղեկավարումն իրականացնող մարմին» վերտառությամբ 3.3. պարագրաֆում ընդգծվել է ընկերության գործերի ընդհանուր ղեկավարումն իրականացնող մարմնի՝ տնօրենների խորհրդի (դիտորդ խորհրդի)

(այսուհետ՝ խորհուրդ), կորպորացիայի կամքը ձևավորող և կամահայտնությունն արտահայտող կառավարման կենտրոնական օղակ հանդիսանալու հանգամանքը, քննարկվել են խորհրդի ձևավորման, լիազորությունների իրականացման, խորհրդի անդամների պատասխանատվության, խորհրդի անդամի լիազորությունների ծագման և դադարման պահի որոշման հետ կապված հիմնահարցերը:

Առաջարկվել է օրենքով հստակ ամրագրել խորհրդի անդամի ընկերության հետ ունեցած իրավական կապի բնույթը՝ աշխատանքային, թե՛ քաղաքացիաիրավական, որից կբխի նաև խորհրդի անդամի մոտ իր պարտականությունների կատարման պահին որոշակիություն հաղորդելու հարցը, քանի որ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ, օրինակ՝ բաժնետիրական ընկերություններում, որպես կանոն, խորհրդի անդամների հետ որևէ պայմանագիր չի կնքվում, երբեմն խորհրդի կազմում ընտրված անձինք նույնիսկ տեղյակ չեն լինում այն հանգամանքի մասին, որ իրենք որևէ ընկերությունում հանդիսանում են խորհրդի անդամ: Եվ դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ խորհրդի անդամին խորհրդի կազմում ընտրելուց առաջ նրա ցանկությունն արտահայտող որևէ ընթացակարգ չի նախատեսվում, այդպիսիք բացակայում են նաև անձին խորհրդի կազմում ընտրելուց հետո:

Կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց խորհրդի անդամների լիազորությունների դադարման պահի որոշման նպատակով առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով ամրագրել ընդհանուր ժողովի կողմից խորհրդի անդամի լիազորությունները վաղաժամկետ դադարեցնելու հետևյալ հիմքերը՝ դիմումի համաձայն, կամ եթե՝ նա դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով ճանաչվել է անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ, նրա պաշտոնավարման ընթացքում ի հայտ են եկել այնպիսի հանգամանքներ, որոնց ուժով օրենքի համաձայն նրան արգելվում է լինել Ընկերության ղեկավար, մեկ տարվա ընթացքում բացակայել է խորհրդի նիստերի առնվազն 1/4-ից անհարգելի պատճառներով կամ ընդհանուր առմամբ (ներառյալ՝ հարգելի և անհարգելի բացակայությունները) նիստերի առնվազն կեսից, օրինական ուժի մեջ մտած վճռով կամ դատավճռով զրկվել է ֆինանսական, բանկային, հարկային, մաքսային, առևտրային, տնտեսական, իրավական ոլորտներում պաշտոններ վարելու իրավունքից, մահացել է:

Անդրադառնալով խորհրդի թվական կազմին՝ առաջարկվել է օրենքով հստակ սահմանել այն սկզբունքը, ըստ որի խորհրդի կազմում օրենքով և կանոնադրությամբ սահմանված կարգով պետք է ընտրվեն սահմանված թվաքանակին համապատասխան անձինք, իսկ խորհրդում իր ներկայացուցչին նշանակելու կամ անձամբ ընդգրկվելու հնարավորություն պետք է տրվի միայն ընկերությունում 50 տոկոսից ցածր մասնակցություն ունեցող անձանց, իսկ բանկերի և ապահովագրական ընկերությունների համար սահմանված

խորհրդի անդամների վերին շեմը վերացնել:

Ուսումնասիրելով խորհրդի իրավական կարգավորմանը նվիրված ՀՀ-ում գործող տարբեր իրավական ակտերը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին», «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին», «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքներ և այլն, վերլուծելով կորպորատիվ կառավարման ավանդույթներ ունեցող օտարերկրյա մի քանի պետությունների փորձը՝ առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում կարգավորել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց խորհրդի ձևավորման, գործունեության, անդամների թվաքանակի, լիազորությունների որոշման միանման կարգ, ինչը թույլ կտանշված իրավահարաբերությունների կարգավորումը դարձնել միանման և վերացնել վերը նշված հիմնախնդիրների առաջացման համար հիմք հանդիսացող գործոնները:

«Գործադիրը որպես ընթացիկ ղեկավարումն իրականացնող մարմին» վերտառությամբ 3.4. պարագրաֆում վեր են հանվել կորպորացիայի կամահայտնությունն արտահայտող գործադիր մարմնի ձևավորման, լիազորությունների իրականացման, միանձնյա և կոլեգիալ գործադիր մարմինների լիազորությունների սահմանազատման, նրանց պատասխանատվության, միանձնյա գործադիր մարմնի ղեկավարի բացակայության պայմաններում ընկերության բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հիմնահարցերը: Առանձնակի ուշադրություն է դարձվել միանձնյա գործադիր մարմնի «երկմիասնությամբ» պայմանավորված իրավական վիճակի առանձնահատկության ուսումնասիրության, կառավարման մարմինների բարեխիղճ և ողջամիտ կերպով գործելու պահանջի պահպանման նշանակությանը և դրա գործնական կիրառության ապահովման խնդիրներին:

Հիմնավորվել է միանձնյա և կոլեգիալ գործադիր մարմինների միաժամանակյա գոյության արդարացված չլինելու հանգամանքը, քանի որ հաճախ խնդիրներ են առաջանում երկու մարմինների լիազորությունների սահմանազատման, կոլեգիալ մարմնի նիստերի գումարման պահանջ ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձանց, քվորումի և բազմաթիվ այլ հարցերի հետ կապված: Ուստի առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով գործադիր մարմինն վերաբերող հարաբերությունները կարգավորելիս բացառել կոլեգիալ գործադիր մարմնի հետ միաժամանակ միանձնյա գործադիր մարմնի գոյության հնարավորությունը, ներդնել կոլեգիալ գործադիր մարմնի ղեկավարի ինստիտուտը և կոլեգիալ գործադիր մարմնի նկատմամբ, որոշակի բացառություններով, կիրառել խորհրդին վերաբերող «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված ընթացակարգերը:

Անդրադարձ է կատարվել «արտակարգ իրավիճակներում» իրավաբանական անձի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարաբերություն-

ներին: «Արտակարգ իրավիճակները», ըստ հեղինակի, այն դեպքերն են, երբ խորհրդի կամ գործադիր մարմնի անդամները սուբյեկտիվ կամ օբյեկտիվ պատճառներով չեն կատարում իրենց վրա դրված պարտականությունները: Օրինակ՝ ընդունենք մի իրավիճակ, երբ ավտովթարի պատճառով միանձնյա գործադիր մարմնի ղեկավարը կամ խորհրդի բոլոր անդամները մահանում են: Նման պայմաններում հարց է ծագում, թե ովքեր պետք է լուծեն միանձնյա գործադիր մարմնի կամ խորհրդի իրավասությանը վերապահած հարցերը, մինչ օրենքով սահմանված ընթացակարգերի պահպանմամբ (որոնք կարող են տևել ամիսներ) կձևավորվի միանձնյա գործադիր մարմինը կամ կընտրվի խորհրդի նոր կազմը: Այդ կապակցությամբ առաջարկվել է սահմանել կառավարման մարմիններին և բաժնետերերին նման իրավիճակներում միմյանց օրենքի ուժով փոխարինելու հստակ մեխանիզմներ, ինչը հնարավորություն կտա «արտակարգ իրավիճակներում» ապահովել իրավաբանական անձի բնականոն գործունեությունը:

«Իրավունքի չարաշահման առանձնահատկությունները կորպորատիվ իրավահարաբերություններում» վերտառությամբ չորրորդ գլխում ընդգծվում է այն հանգամանքը, որ ներկայումս քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտները, ելնելով իրենց մասնավոր շահերից, կայացնում են կորպորացիայի ստեղծման, վերակազմակերպման և լուծարման վերաբերյալ որոշումներ, կորպորացիայի կառավարման մարմիններն ընդունում և ապահովում են կորպորատիվ որոշումների իրականացումը, որոշում են համապատասխան կորպորացիայի զարգացման ռազմավարությունը, բաշխում են շահույթը կամ իրենց սոցիալական, մշակութային կամ ոչ առևտրային շահերի իրացման համար ստեղծում են հավելյալ կառուցակարգեր, արդյունքում կորպորացիաների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրական ակտերի նոր լինելը, որոշ հարցերում նաև անկատարությունը, ինչպես նաև կորպորատիվ հարաբերություններում իրավակիրառ պրակտիկայի սակավաթվությունը հանգեցնում են տարաբնույթ իրավախախտումների, իրավաբանական կոնֆլիկտների, որոնց հիմքում հաճախ ընկած է կորպորատիվ իրավահարաբերությունների սուբյեկտների կողմից թույլ տրված իրավունքի չարաշահումը:

ՀՀ դատական պրակտիկայի վերլուծությունը թույլ է տվել եզրակացնել, որ դատարանները որոշումներ կայացնելիս և կողմերն իրենց պահանջները հիմնավորելիս հազվադեպ են հղում կատարում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածին, իսկ դատարանի կողմից հաստատված իրավունքի չարաշահման փաստը՝ որպես իրավունքների պաշտպանությունը մերժելու հիմք, գործնականում չի կիրառվում: Հեղինակը գտնում է, որ դատարանների կողմից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի չկիրառման պատճառը նշված նորմերի ոչ հստակ կառուցվածքն է, ինչպես նաև իրավունքի չարաշահման օրենսդրական բնորոշման բացակայությունը, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի

կիրառությունը դատական ակտեր կայացնելիս իր հերթին կարող է տարաբնույթ իրավունքի չարաշահումների տեղիք տալ: Դրա չափազանց լայն մեկնաբանությունը կարող է հանգեցնել օրենքի վրա հիմնված, դատարանի կարծիքով արդար որոշումների կայացմանը, և օրենքը չկիրառելուն, որը դատարանի կարծիքով կդիտվի որպես անարդար:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ամենակատարյալ օրենսդրական կարգավորման պայմաններում անգամ հնարավոր չէ բացառել իրավունքի չարաշահման հնարավորությունը ընձեռող նորմերի գոյությունը, առաջարկվել է կորպորատիվ իրավահարաբերություններում իրավունքի չարաշահումը բնորոշվել որպես շեղվող վարքագիծ, իրավախախտման հատուկ տեսակ, որի դեպքում անձի կողմից իրեն պատկանող իրավունքների և օրինական շահերի իրականացումը երրորդ անձանց համար առաջացնում է վնաս, նման գործողությունների կատարումն ակնհայտորեն անհամաչափ է իրավունքներն ու օրինական շահերն իրացնող անձի անձնական շահին, օրենքի ոգուն և հակասում է իրավահարաբերությունների կարգավորման կարևորագույն սկզբունքներից՝ բարի կամքի և ազնվության սկզբունքներին: Առաջարկվել է նաև սահմանել կորպորատիվ իրավահարաբերություններում իրավունքի չարաշահման համար անհրաժեշտ հետևյալ պայմանները.

- իրավահարաբերության մասնակիցն իրավունքն իրականացնում է (գործողությունները կատարում է) գլխավորապես այլ անձի վնաս պատճառելու մտադրությամբ,
- բացակայում է իրավունքի իրականացման (գործողությունների կատարման) համար անհրաժեշտ հիմնավոր կամ օրենսդրական շարժառիթ,
- իրավունքի իրականացումը (գործողության կատարումը) հակասում է հանրային բարքերին (բարոյական նորմերին), բարի կամքի և ազնվության սկզբունքին,
- իրավունքն իրականացվում է (գործողությունը կատարվում է) այդ իրավունքի իրականացման համար օրենքով ամրագրված նպատակին հակադիր կերպով:

Այդ գլխի շրջանակներում, հիմք ընդունելով իրավունքի չարաշահման ձևը, կորպորատիվ իրավահարաբերության տեսակը, իրավունքի չարաշահման սուբյեկտային կազմը, իրականացվել է կորպորատիվ հարաբերություններում իրավունքի չարաշահման դասակարգում:

Եզրակացությունում վերաիմաստավորելով և վերաարժևորելով կորպորատիվ իրավահարաբերությունների, կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց, հսկող և հսկվող կորպորացիաների, կորպորացիայի հիմնադրման, վերակազմակերպման, լուծարման, կորպորացիայի, կորպորացիայի և դրա մասնակցի շահերի համադրման, կորպորատիվ իրավունքների իրականացման և կորպորացիայի կառավարման դերն ու նշանակությունը, կորպորացիայի մաս-

նակցի, կորպորացիայի պարտատերերի և կորպորացիայի կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանը առնչվող անձանց իրավունքների պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությունը, այս ոլորտում գոյացած ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական մի շարք հիմնահարցերը կարգավորելու նպատակով կատարվել են *հետևյալ հիմնական եզրահանգումներն ու առաջարկությունները*.

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և դրա հիման վրա ընդունված իրավաբանական անձանց տարատեսակ կազմակերպաիրավական ձևերի հետ կապված օրենքների կիրարկումն ու ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս պնդել, որ քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվող հարաբերությունների շրջանակը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 2-րդ կետում ամբողջությամբ արտացոլված չեն: Մասնավորապես, քաղաքացիական օրենսդրությամբ կարգավորվում է հասարակական հարաբերությունների ինքնուրույն մի խումբ, որոնց շահառուները ոչ միայն մասնավոր անձինք են, այլև հանրությունը:

Այդ իսկ պատճառով առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում և այլ իրավական ակտերում հավուր պատշաճի ամրագրել կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինքնուրույն բնույթը և կանոնակարգել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց, հսկող և հսկվող կորպորացիաների, կորպորացիայի հիմնադրման, վերակազմակերպման, լուծարման, կորպորացիայի, կորպորացիայի և դրա մասնակցի շահերի համադրման, կորպորատիվ իրավունքների իրականացման, կորպորացիայի մասնակցի, կորպորացիայի պարտատերերի և կորպորացիայի կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց իրավունքների պաշտպանությունը վերաբերող հասարակական հարաբերությունները: Իսկ քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործման ընթացքում հետևել այն սկզբունքին, որ քաղաքացիական օրենսգրքում չամրագրվեն իմպերատիվ նորմեր կամ հասկացություններ, որոնցից բացառություններ կամ դրանց տրամաբանությունից շեղվող կանոններ սահմանվեն օրենսգրքի այլ նորմերում կամ հատուկ օրենքներում, կամ սահմանվեն նորմեր, որոնք ունեն տեսական նշանակություն և չունեն որևէ գործնական կիրառություն:

2. Գտնում ենք, որ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների ինքնուրույնությունը և դրա առանձնահատուկ կարգավորման անհրաժեշտությունը պահանջում է իրավաբանական անձանց առևտրայինի և ոչ առևտրայինի ավանդական դասակարգմանը զուգահեռ սահմանազատել կորպորատիվ և ոչ կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց:

Քաղաքացիական օրենսդրության կատարելագործմանը կնպաստի նաև իրավաբանական անձանց՝ հանրային և մասնավոր իրավունքի իրավաբանական անձանց դասակարգումը ևս: Օրինակ, «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը պետական գործառույթներով օժտված

իրավաբանական անձ է, որի միակ հիմնադիրը Հայաստանի Հանրապետությունն է: Կենտրոնական բանկը գործում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:» Հարց է ծագում՝ Կենտրոնական բանկը հանդիսանալով իրավաբանական անձ՝ ինչ կազմակերպաիրավական ձև ունի: Գործող իրավակարգավորման պայմաններում մենք այդ հարցի պատասխանը տալ չենք կարող: Ուստի առաջարկվում է մասնավոր իրավունքի իրավաբանական անձանց օրենսդրորեն տարանջատել հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանցից: Պետք է ճանաչվի հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց մասնավոր իրավունքի իրավաբանական անձանց հետ համահավասար քաղաքացիական իրավահարաբերություններում հանդես գալու հնարավորությունը, դրանց ստեղծման, կազմակերպման և գործունեության փաստը հավաստող օրենսդրության շրջանակներում:

3. Գտնում ենք, որ լրացուցիչ պատասխանատվությամբ ընկերության կազմակերպաիրավական ձևն արհեստածին է, իսկ տնտեսական ընկերակցությունները ՀՀ-ում ոչ կենսունակ: Մասնավորապես, ՀՀ նոր քաղաքացիական օրենսգրքի գործողության ողջ ընթացքում ՀՀ-ում նման կազմակերպաիրավական ձև ունեցող իրավաբանական անձինք չեն ստեղծվել: Ուստի առաջարկվում է իրավաբանական անձի այդ կազմակերպաիրավական ձևերը քաղաքացիական օրենսգրքում չնախատեսել և օրենսգիրքը չձանրաբեռնել գործնական կիրառություն չունեցող նորմերով:

4. Գործող իրավակարգավորման պայմաններում «դուստր ընկերություն» հասկացությունը նույնական է գրականության մեջ օգտագործվող «հոլդինգային ընկերություն» հասկացության հետ: Կորպորատիվ իրավահարաբերությունները կարգավորող օրենսդրությունը հոլդինգային ընկերության հասկացությունը չի բանաձևում, այլ դրանց գոյության մասին մենք տեղեկանում ենք «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 67-րդ հոդվածից, որում, որպես բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի իրավասություն՝ դուստր և կախյալ ընկերությունների ստեղծման և դրանցում մասնակցության իրավունքի հետ մեկտեղ, նշված է հոլդինգային ընկերությունների հիմնադրման և հոլդինգային ընկերություններում մասնակցության մասին որոշում կայացնելու ժողովի իրավասությունը: Կարծում ենք, նման անորոշ նորմի գոյությունը հանդիսանում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի, ինչու չէ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի թերություններից մեկը, ուստի, կորպորատիվ իրավահարաբերություններին որոշակիություն հաղորդելու նկատառումներից ելնելով, անհրաժեշտ է նշված խնդիրը շուտափույթ լուծել:

5. Գործող օրենսդրությունը չի կարգավորում դուստր (հսկվող) ընկերության կողմից հիմնական ընկերությունում մասնակցություն ձեռք բերելու կարևորագույն հիմնախնդիրը: Ըստ էության, նման գործողությունների արդյունքում փաստացի տեղի է ունենում ընկերությունների միաձուլում, որի արդյունքում ոտնահարվում են փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի և ընկերությունների պարտատերերի

շահերը:

Այս խնդրի լուծման նպատակով առաջարկվում է՝ դուստր կամ կախյալ (հսկվող) ընկերություններին օրենքով արգելել մասնակցություն ձեռք բերել հիմնական ընկերակցության կամ ընկերության կապիտալում, իսկ այդպիսի մասնակցության դեպքում, մինչև բաժնետեսի կամ բաժնետոմսերի օտարումը, չմասնակցել դրա կառավարմանը:

Ակնհայտ է, որ գործող իրավակարգավորման պայմաններում, երբ գործարարական գործունեությունը հաճախ իրականացվում է հսկող կորպորացիաների կազմում, որտեղ հիմնական ընկերությունները կանխորոշում են դուստր (հսկվող) ընկերությունների կամքը, դուստր ընկերությունների, դուստր ընկերության փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի և նրանց պարտատերերի իրավունքների պատշաճ պաշտպանությունը չի երաշխավորվում:

6. Գործող օրենսդրության անկատարության արդյունքում ընկերությունների կողմից կայացվող որոշումները կանխորոշելու հնարավորություն ունեցող կամ պարտադիր կատարման ենթակա ցուցումներ տալու իրավունք ունեցող բազմաթիվ անձինք քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության ենթակա չեն, օրինակ՝ ընկերությունների կողմից կայացվող որոշումները կարող են կանխորոշվել ոչ միայն ընկերությունների և ընկերակցությունների կողմից, այլև իրավաբանական անձանց այլ կազմակերպաիրավական ձևերի և անձանց խմբերի կամ համատեղ հանդես եկող անձանց կողմից: Փաստորեն, ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությունը դուստր և հիմնական ընկերության կառուցակարգից բացի, տնտեսական կախվածության այլ դեպքերում հիմնական իրավաբանական անձանց և/կամ անձանց խմբերին պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորություն չի նախատեսում, իսկ հիմնական տնտեսական ընկերությանը կամ ընկերակցությանը պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորությունը հասցված է նվազագույնի:

Առաջարկվում է հրաժարվել դուստր և կախյալ ընկերությունների ինստիտուտից և քաղաքացիական օրենսդրություն ներմուծել «հսկող» և «հսկվող» անձանց ինստիտուտը: Սահմանել հսկվող իրավաբանական անձի պարտավորությունների համար հսկող անձի համապարտ պատասխանատվությունը, եթե դրանք ծագել են հսկվող անձի գործողությունների կամ անգործության հետևանքով՝ հետևյալ հիմքերի առկայության դեպքում.

- այդ գործողությունները կատարվել կամ անգործությունը թույլ է տրվել հսկող անձի ցուցումները կատարելու հետևանքով,
- գործողությունների կատարումն (անգործությունը) ուղղված է հսկող անձի պատասխանատվության սահմանափակմանը, որը նա կկրեր, եթե այդպիսիք կատարեր անձամբ: Միաժամանակ, այդ գործողություններով (անգործությամբ) պետք է վնաս պատճառվի հսկվողին կամ այլ անձի,
- հսկող անձը պարտավոր էր կանխել հսկվողի կողմից որոշակի գործողություններ կատարելու (անգործության) արդյունքում երրորդ անձանց վնաս

պատճառելը, սակայն չի կատարել:

7. Առաջարկվում է քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանել կորպորացիայի հիմնադրման փուլում կանոնադրական կապիտալի համալրումն իրականացնելու համար անհրաժեշտ գործուն մեխանիզմներ, կորպորատիվ իրավահարաբերություններում և իրավահարաբերության մասնակիցներին որոշակի իրավիճակներում իրավունքի չարաշահում թույլ տալու հնարավորությունը վերացնելու նպատակով կանոնադրությամբ արձանագրել փաստացի վճարված կանոնադրական կապիտալի չափը, և կորպորացիայի մասնակցին հնարավորություն ընձեռել մասնակցելու ընկերության գործերի վարմանը՝ կանոնադրական կապիտալում ունեցած փաստացի ներդրմանը համապատասխան:

8. Քաղաքացիական իրավահարաբերություններին որոշակիություն հաղորդելու, վերակազմակերպման գործընթացը առավել թափանցիկ և արդյունավետ իրականացնելու, շահագրգիռ անձանց դրա մասին անհրաժեշտ տեղեկատվություն տրամադրելու անհրաժեշտությունից ելնելով՝ առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսել վերակազմակերպման «խառը» ձևը կիրառելու հնարավորությունը, սահմանել վերակազմակերպվող իրավաբանական անձի պարտատերերի և շահագրգիռ այլ անձանց իրավունքների իրականացման արդյունավետ երաշխիքներ, այդ գործընթացում հստակ հավասարակշռել պարտատերերի, վերակազմակերպվող իրավաբանական անձի և դրա կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց շահերը:

Վերակազմակերպման գործընթացի շրջադարձն առավել արդյունավետ իրականացնելու նկատառումով առաջարկվում է սահմանել վերակազմակերպման մասին որոշումն անվավեր ճանաչելու պահանջի հատուկ եռամսյա ժամկետ, միաժամանակ, քաղաքացիական օրենսգրքով վերակազմակերպված ընկերությանն արգելել մինչև նշված ժամկետի ավարտը կրկին վերակազմակերպվել կամ լուծարվել: Սահմանել նշված ժամկետի ընթացքում վերակազմակերպման մասին որոշումն անվավեր ճանաչելու դեպքում կիրառվող անվավերության հետևանքները: Մասնավորապես, թույլ տալ մինչև վերակազմակերպման մասին որոշում կայացնելը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնում և նախատեսել վերակազմակերպման արդյունքում ստեղծված նոր ընկերությունների բարեխիղճ պարտատերերի շահերի պաշտպանության կառուցակարգեր: Նշված ժամկետն անցնելուց հետո, ընդհանուր հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքում, վերակազմակերպման մասին որոշումն անվավեր ճանաչելու հնարավորությունը բացառել և նման գործողությունների արդյունքում շահագրգիռ անձանց պատճառված վնասների հատուցումն ապահովելու նպատակով՝ անօրինական վերակազմակերպում իրականացրած անձանց համար սահմանել համապարտ պատասխանատվություն (առաջարկվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին առավել մանրամասն տե՛ս ատենախոսության 1.5.1. ենթապարագրաֆում):

9. Իրավաբանական անձի մարմինների որոշումների իրավական բնույթի հետ կապված իրավական անորոշությունը վերացնելու, վերակազմակերպման իրավահարաբերությունների ներքին և արտաքին կողմին առնչվող սուբյեկտների շահերի հավասարակշռմանն ու արդյունավետ պաշտպանության նկատառումով՝ առաջարկվում է կորպորացիայի կողմից կայացվող և քաղաքացիական իրավահարաբերություններ առաջացնող, փոփոխող կամ այդպիսիք դադարեցնող որոշումները դիտել որպես գործարք և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289-րդ հոդվածը փոփոխել և շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«Գործարքը քաղաքացիական իրավահարաբերության մասնակցի (մասնակիցների) այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավահարաբերություններ առաջացնելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարելուն»:

290-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ խմբագրությամբ նոր 4-րդ կետով.

«4. Կազմակերպություններում մասնակցության կամ դրանց կառավարման կապակցությամբ կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակցի (մասնակիցների) կողմից կատարվող գործողությունը հանդիսանում է գործարք, որոնց նկատմամբ սույն բաժնի կանոնները կիրառվում են միայն այն դեպքում, երբ դրանց կնքման կարգին, ձևին, բովանդակությանը և վավերությանն օրենքով, այլ իրավական ակտերով, կանոնադրությամբ կամ ներքին կանոնակարգող փաստաթղթերով այլ բան սահմանված չէ»:

10. Բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի որոշումների վիճարկմանը վերաբերող դատական գործերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս պնդել, որ կորպորատիվ իրավահարաբերություններին կայունություն հաղորդելու և կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների շահերի պաշտպանության արդյունավետությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և հարակից օրենքներով սահմանել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինների որոշումների բողոքարկման վաղեմության հատուկ ժամկետ, ինչպես նաև նման որոշումների անվավերության հետևանքների կիրառման առանձնահատկությունները՝ հաշվի առնելով կորպորատիվ իրավահարաբերությունների բոլոր մասնակիցների շահերի հավասարակշռման անհրաժեշտությունը (առաջարկվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին առավել մանրամասն տե՛ս ատենախոսության 3.2. պարագրաֆում):

11. Լուծարման հարցերի կանոնակարգվածությունը պարունակում է բազմաթիվ թերություններ, որպիսիք բացասաբար են անդրադառնում լուծարման գործընթացի արդյունավետ իրականացման, դրա շրջադարձի, լուծարվող ընկերության, դրա մասնակիցների, պարտատերերի և ընկերության կողմից թողարկված արժեթղթերի շրջանառությանն առնչվող անձանց իրավունքների իրականացման և պաշտպանության վրա: Այդպիսիք վերացնելու նպատակով առաջարկվում է հստակեցնել իրավաբանական անձի լուծարման հասկացության օրենսդրական բանաձևումը, սահմանել պարտատերերի պահանջների

բավարարման հերթերի և լուծարումից հետո մնացած գույքը մասնակիցների միջև բաշխելու առավել արդյունավետ նոր կարգեր, վերացնել լուծարված իրավաբանական անձի իրավունքների իրավահաջորդության հնարավորությունը բացառող օրենսդրական արգելքը, հստակեցնել լուծարային հանձնաժողովի և լուծարվող իրավաբանական անձի կառավարման մարմինների իրավասությունների շրջանակը և դրանց հարաբերակցությունը (առաջարկվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին առավել մանրամասն տե՛ս ատենախոսության 1.5.2. և 2.2.4. ենթապարագրաֆներում):

12. Առաջարկվում է կորպորատիվ արժեթուղթը բնութագրել որպես կորպորացիայի հանդեպ արժեթղթի սեփականատիրոջ կորպորատիվ իրավունքները հավաստող կամ նման արժեթուղթ ձեռք բերելու իրավունք վերապահող փաստաթուղթ, իսկ կորպորացիայի մասնակցի կորպորատիվ իրավունքները՝ իրավագործությունների համակցություն, որոնք օրենքով, այլ իրավական ակտերով, կորպորացիայի կանոնադրությամբ և ներքին կանոնակարգող փաստաթղթերով պատկանում են կորպորատիվ իրավահարաբերության մասնակցին՝ որպես կորպորատիվ սուբյեկտիվ իրավունքի կրողի:

13. Ձեռնարկատիրական գործունեության մեկնաբանման հետ կապված բազմաթիվ գործնական խնդիրներից խուսափելու և կորպորատիվ հարաբերությունների բնականոն ընթացքն ապահովելու անհրաժեշտությունից ելնելով առաջարկվում է ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրել այն փաստը, որ կորպորատիվ իրավունքներ ունենալը չի կարող դիտվել որպես ձեռնարկատիրական գործունեություն:

14. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ հոդվածի 6-րդ կետի կիրառությունը տարատեսակ մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս: Մասնավորապես, նման իրավակարգավորման պայմաններում, հնարավոր է տարածամկետ վճարման պայմանով թողարկել բաժնետոմսեր և առանց դրանց ամբողջական արժեքը վճարված լինելու այդպիսիք ձեռք բերած անձանց հնարավորություն տրվի մասնակցել կորպորատիվ իրավահարաբերություններին, ինչը, մեր կարծիքով, արդարացի չէ: Նման դեպքերում այդ անձինք ոչնչով չհիմնավորված առավելություն են ստանում այն բաժնետերերի հանդեպ, ովքեր ամբողջությամբ վճարել են նախկինում տեղաբաշխված բաժնետոմսերի արժեքը: Ուստի առաջարկվում է օրենքով որպես լրացուցիչ տեղաբաշխված բաժնետոմսերի նկատմամբ բաժնետոմսը ձեռք բերած անձի սեփականության իրավունքի ծագման պահ սահմանել դրանց արժեքն ամբողջությամբ վճարելու և տեղաբաշխման արդյունքները հաստատելու պահը:

15. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ա) ենթակետի պահանջը, չնայած նրան, որ նպատակ ունի պաշտպանել փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի շահերը, միաժամանակ ընկերությունում ներդրումներ կատարելու հարցում լուրջ խոչընդոտ է հանդիսանում: Մասնա-

վորապես, կարող է ստեղծվել մի իրավիճակ, երբ, օրինակ, ընկերությունում 0.0001 տոկոս մասնակցություն ունեցող անձի՝ տեղաբաշխմանը չմասնակցելու պարագայում, ընկերությունում խոշոր ներդրում իրականացնելու ծրագիրը ձախողվի գուտայն պատճառով, որ բաժնետերերը պետք է ներդրումը կատարեն բաժնետոմսերի շուկայական արժեքով, իսկ անվանական արժեքի և շուկայական արժեքի տարբերությունը պետք է ուղղվի ոչ թե կանոնադրական կապիտալի համալրմանը, այլ հանդիսանալով որպես էմիսիոն եկամուտ՝ ուղղվի այլ նպատակների իրականացմանը՝ դրանից բխող հետևանքներով հանդերձ: Այդ իսկ պատճառով առաջարկում ենք սահմանել խելամիտ շեմ, որի առկայության պայմաններում տեղաբաշխումը կիրականացվի բաժնետոմսերի անվանական արժեքով, ինչը միաժամանակ փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի համար կհանդիսանա խթան մասնակցել կանոնադրական կապիտալի ավելացման գործընթացին և չգտնվել պասիվ դիտորդի դերում: Որպես այդպիսի շեմ մեր կողմից առաջարկվում է դիտել այն դեպքը, երբ բաժնետոմսերի ձեռքբերման իրենց նախապատվության իրավունքը կիրականացնի հասարակ (սովորական) բաժնետոմսերի սեփականատեր հանդիսացող ընկերության բաժնետերերի 3/4-րդը:

16. Կորպորատիվ իրավահարաբերությունները կարգավորող ՀՀ օրենսդրության ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս պնդել, որ հաճախ օրենսդիրն առանց որևէ լուրջ հիմնավորման նախապատվություն է տալիս խոշոր բաժնետերերի իրավունքների պաշտպանությանը, արդյունքում փոքր ներդրողների մասնակցությունը ընկերություններում դառնում ոչ հրապուրիչ:

Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ կատարվել են օրենսդրական փոփոխությունների առաջարկներ, որպիսիք թույլ կտան բաժնետոմսերի համախմբման, բաժնետոմսերի ձեռք բերման և հետ գնման, մասնակցի ընկերությունից դուրս գալու, շահութաբաժին և տեղեկատվություն ստանալու, ընկերության կառավարման գործընթացում մասնակցություն ունենալ մասնակցի (բաժնետիրոջ) իրավունքների իրականացման ընթացքում առավելագույնս հավասարակշռել ընկերության, խոշոր և փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի շահերը, ինչը, մեր կարծիքով, կարող է նպաստել ՀՀ-ում ներդրումային միջավայրի բարելավմանը (առաջարկվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին առավել մանրամասն տե՛ս ատենախոսության 2-րդ և 3-րդ գլուխներում):

17. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված իրավակարգավորումը բաժնետոմսերի նոր սեփականատիրոջը որևէ ձևով չի ապահովագրում այն իրավիճակից, երբ բաժնետոմսի նախկին սեփականատերը ժողովում նոր սեփականատիրոջ ցուցումներին համապատասխան չի քվեարկում, չի մասնակցում ժողովին կամ ընդհանրապես նրանից գաղտնի է պահում ժողովի գումարման փաստը կամ դրա օրակարգը: Իսկ լիազորագրի տրամադրումը օտարողին չի զրկում լիազորագիրը վերացնելու իրա-

վունքից (ՀՀ քաղ. օր., հոդվ. 324): Նման իրավիճակներում քվեարկության կարգի ստուգումը դժվար է և ոչ արդյունավետ, իսկ իրավախախտման փաստի դատական կարգով ճանաչումը չի կարող հանգեցնել ընդհանուր ժողովի որոշման անվավեր ճանաչմանը:

Նմանատիպ իրավախախտման համար օրենքով նախատեսված չէ պատասխանատվություն, և դրա նկատմամբ կիրառելի են պարտավորությունների չկատարման ընդհանուր դրույթները, եթե, իհարկե, բաժնետոմսերի առուվաճառքի պայմանագրում վաճառողի համար նման պարտականություն սահմանված է: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ կորպորատիվ իրավահարաբերություններում հաճախ են հանդիպում նման նորմեր, որոնք օժտված չեն որևէ սանկցիայով (ամրագրված չեն ոչ քաղաքացիաիրավական, ոչ քրեաիրավական պատասխանատվությամբ), հետևաբար, կարող են առանց որևէ հետևանքի չիրականացվել այն անձի կողմից, ով արհամարհում է այդ կանոնների պահանջները:

Առաջարկվում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի 2-րդ կետը լրացնել նոր 3-րդ մասով. «Մույն օրենքի 76-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված պարտականությունները չկատարելու կամ արդեն իսկ տրված լիազորագիրը վերացնելու դեպքում բաժնետոմսերը ձեռք բերած անձն իրավունք ունի պահանջել անվավեր ճանաչել բաժնետոմսերի փոխանցման համար հիմք հանդիսացած պայմանագիրը և/կամ բաժնետոմսերը փոխանցած անձից պահանջել նման գործողությունների արդյունքում պատճառված վնասների հատուցում:»:

18. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը չի կարգավորում նաև օտարողի մահից հետո բաժնետոմս ձեռքբերողի՝ ընդհանուր ժողովին մասնակցելու իրավունքի իրականացման հարցը, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 324-րդ հոդվածի համաձայն՝ տվյալ դեպքում լիազորագրի գործողությունը դադարեցվում է: Նման իրավիճակ կարող է ի հայտ գալ նաև այն դեպքում, երբ դադարել է այն իրավաբանական անձը, որի անունից տրվել է լիազորագիրը: Այսպիսով, ստեղծվում է մի իրավիճակ, երբ և՛ փաստացի, և՛ իրավաբանորեն բաժնետոմսերի սեփականատերը զրկվում է բաժնետիրական ընկերության բաժնետերերի ժողովում քվեարկելու, ընկերության կամքը ձևավորելու իրավունքից, ինչը, մեր կարծիքով, կորպորատիվ իրավահարաբերությունների բնականոն ընթացքը խաթարող երևույթ է:

Նմանատիպ իրավիճակները կանխելու նպատակով, առաջարկում ենք, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 70-րդ հոդվածում կատարել համապատասխան փոփոխություն և բաժնետիրոջը ժողովին մասնակցելու իրավունք տրամադրել ռեեստրից տրված քաղվածքի հիման վրա:

19. ՀՀ-ում գործող իրավակարգավորման պայմաններում շահութաբաժիններ վճարելու մասին որոշում չկայացնելու դեպքում բաժնետերը զրկված է դատական կարգով ընկերությունից շահութաբաժիններ պահանջելու իրավունքից: Ավելին,

արտոնյալ բաժնետոմսերի սեփականատիրոջն օրենքը հնարավորություն է տալիս նման դեպքերում հասարակ բաժնետոմսերի սեփականատերերի հետ հավասար հիմունքներով մասնակցել ընկերության կառավարմանը, իսկ եթե երեք հաջորդ տարիների ընթացքում արտոնյալ բաժնետոմսերին հասանելիք շահութաբաժինները չեն վճարվում՝ բաժնետերը կարող է, ընկերությունը դատական կարգով լուծարելու պահանջով, դիմել դատարան:

Առաջարկվում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» և «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքներում կատարել համապատասխան փոփոխություններ, և շահութաբաժիններ վճարելու մասին որոշման չկայացման ժամկետը սահմանափակել երկու տարով: Դրանից հետո ընկերության զարգացմամբ շահագրգռված բաժնետերերը կարող են ստանալ իրենց շահութաբաժինները, թողարկել լրացուցիչ բաժնետոմսեր և կրկին իրենց ներդրումը կատարել ընկերության զարգացման գործում: Կարծում ենք, որ այս եղանակով հնարավոր կլինի հավասարակշռել ինչպես կորպորացիայի, այնպես էլ փոքրամասնություն կազմող և խոշոր բաժնետերերի շահերը:

20. Փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի շահերը պաշտպանելու անհրաժեշտությունից ելնելով՝ առաջարկում ենք գույքով շահութաբաժին վճարելու հնարավորությունը բացառել, եթե կորպորացիայի մասնակիցներից որևէ մեկն առարկում է դրա դեմ:

21. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» օրենքը չի պատասխանում այն հարցին, թե ինչպես պետք է վարվել այն դեպքում, երբ տարեկան արդյունքներն ամփոփելիս պարզվում է, որ եռամսյակային շահութաբաժինները վճարելուց հետո, ֆինանսական տարվա արդյունքներով, ընկերությունը շահույթ չունի կամ աշխատել է վնասով: Գործող իրավակարգավորման պայմաններում շահութաբաժիններ ստացած բաժնետերերին որևէ պահանջ ներկայացվել չի կարող, բացառությամբ այն դեպքի, երբ կպարզվի, որ որոշումը կայացվել է սովյալ բաժնետիրոջ պարտադիր կատարման ենթակա ցուցումները կատարելու արդյունքում և ընկերությունը հայտնվել է սնանկության եզրին: Նման իրավիճակում ոտնահարվում են կորպորացիայի պարտատերերի, ինչու չէ՝ նաև կորպորացիայի շահերը:

Վերը նշված իրավիճակների առաջացման հնարավորությունը բացառելու նպատակով առաջարկում ենք միջանկյալ շահութաբաժիններ վճարելու մասին որոշման կայացման՝ խորհրդի իրավասությունը սահմանափակել և բաժնետիրական ընկերությանը հնարավորություն ընձեռել շահութաբաժինների վճարման մասին որոշում կայացնել միայն ֆինանսական տարվա արդյունքներն ամփոփելուց հետո:

22. Գործող օրենսդրությամբ արտոնյալ բաժնետոմսերին վերաբերող իրավակարգավորման խիստ դիսպոզիտիվ բնույթը, որոշակի դեպքերում երկիմաստ ձևակերպումները, ինչպես նաև դրանց սեփականատերերին կանոնադրությամբ ոչնչով չարդարացված, որևէ տրամաբանության մեջ չտեղավորվող արտոնու-

թյուններ տրամադրելու հնարավորության նախատեսումը հանդիսանում է գործող օրենսդրության թերություններից մեկը, որն իրավունքի չարաշահման լուրջ վտանգ է պարունակում, փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի համար կորպորատիվ կառավարման մեխանիզմները դարձնում է անկանխատեսելի, նամանավանդ այն դեպքում, երբ նման արժեթղթերի թողարկման մասին որոշումը կայացվում է բաժնետիրոջ՝ ընկերությունում մասնակցություն ձեռք բերելուց հետո:

Առաջարկվում է արտոնյալ բաժնետոմսերի թողարկման դեպքում, որոշմանը դեմ քվեարկած կամ ժողովին չմասնակցած բաժնետիրոջը վերապահել բաժնետոմսի հետգնման պահանջի իրավունք: Միաժամանակ որպես խոշոր գործարք պետք է դիտվի ոչ միայն հասարակ բաժնետոմսերի փոխարկվող, այլ նաև ցանկացած այլ տեսակի արտոնյալ բաժնետոմսերի թողարկումը:

23. Առաջարկվում է կորպորատիվ օրենսդրությամբ իրավաբանական անձի որևէ կազմակերպաիրավական ձևի հետ կապված բաժնետոմսի, փայի կամ բաժնետոմսի ձեռքբերման նախապատվության իրավունք սահմանելու պարագայում հստակ սահմանել նախապատվության իրավունքի իրականացման արդարացի կարգ, որը թույլ կտա հավասարակշռել բոլոր շահագրգիռ սուբյեկտների շահերը:

24. Առաջարկվում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով ընկերությանը հնարավորությունը ընձեռել թողարկել ածանցյալ արժեթղթեր կամ, այլ կերպ ասած, իրականացնել արժեթղթերի «անուղղակի» տեղաբաշխում, մասնավորապես, խոսքը վերաբերում է բազմաթիվ երկրներում լայն տարածում ունեցող բաժնետոմսերի ձեռքբերման օպցիոններին:

25. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը հստակ չի կարգավորում այն իրավիճակը, երբ բաժնետոմսերը ձեռք բերելու իրենց իրավունքից բաժնետերերի մի մասը չի օգտվում կամ օգտվում է մասնակիորեն, և նման իրավիճակում կան բաժնետերեր, ովքեր ցանկություն ունեն ձեռք բերել ավելի շատ բաժնետոմսեր: Առաջարկվում է նման իրավիճակներում օրենքով հստակ ամրագրել բաժնետիրոջ իրավունքը, մյուս բաժնետերերի կողմից բաժնետոմսերի ձեռքբերման իրենց նախապատվության իրավունքից չօգտվելու կամ մասնակի օգտվելու դեպքում, ձեռք բերել այդ բաժնետոմսերը: Նման բաժնետոմսերը ձեռք բերելու ցանկություն հայտնած մի քանի բաժնետիրոջ առկայության դեպքում առաջարկվում է նրանց հնարավորություն ընձեռել ավել քանակը ձեռք բերել կանոնադրական կապիտալում իրենց ունեցած մասնակցությանը համամասնորեն:

26. Հաշվի առնելով «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածի 6-րդ մասի և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին կետի միջև առկա հակասությունն առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված կանոնադրական կապիտալի չափի փոփոխման իրավասությունը ժողովի բացառիկ իրավասությունների շարքից հանել, իսկ 112-րդ հոդվածը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Բաժնետիրական ընկերությունն իրավունք ունի ընդհանուր ժողովի որոշմամբ, իսկ «Բաժնետիրական ընկերու-

թյունների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև տնօրենների խորհրդի որոշմամբ ավելացնել կանոնադրական կապիտալը բաժնետոմսերի անվանական արժեքը մեծացնելու կամ լրացուցիչ բաժնետոմսեր տեղաբաշխելու միջոցով»:

Բաժնետերերի իրավունքների պաշտպանության նկատառումներով՝ այն դեպքերում, երբ վերը նշված հանգամանքների առկայության պայմաններում կանոնադրության մեջ կատարված փոփոխությունները սահմանափակում են բաժնետիրոջ իրավունքները, և այդպիսի փոփոխությունները կատարվել են տնօրենների խորհրդի որոշմամբ, ապա նման դեպքերում ևս իրավունքները սահմանափակված բաժնետիրոջը անհրաժեշտ է հնարավորություն ընձեռել պահանջել բաժնետոմսերի կամ դրանց մասի հետգնում, իսկ տնօրենների խորհրդի անդամ հանդիսացող, որոշմանը կողմ քվեարկած բաժնետիրոջը նման իրավունքից զրկել, քանի որ նա այդ որոշմանն արդեն իսկ կողմ է քվեարկել:

27. Կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց մասնակիցներին իրավունքի չարաշահում թույլ տալու հնարավորությունից զրկելու, ընկերության գործունեության նկատմամբ անհրաժեշտ հոգածություն և շրջահայացություն ցուցաբերելու պարտականություն սահմանելու նպատակով առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով հստակ սահմանել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց մասնակիցների պարտականությունները, որոնց շարքում առանձնակի պետք է ընդգծել կորպորացիայի մասնակցի օրենքով և իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ սահմանված կարգով, չափով, ձևով և ժամկետներում կորպորացիայի գույքի ձևավորմանը մասնակցելու, կորպորացիայի գործունեության մասին գաղտնիք պարունակող տեղեկությունները չհրապարակելու, կորպորացիայի կողմից կայացվող որոշումների ընդունմանը մասնակցելու, կորպորացիայի շահերին հակասող գործողությունների կատարումից ձեռնպահ մնալու պարտականությունները:

28. Ժողովի գումարման վայրի ընտրության իրավունքը խորհրդին տրամադրելը գործնականում երբեմն հանգեցնում է փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի ժողովին մասնակցելու իրավունքների ոտնահարման: Բնականաբար, ենթադրվում է, որ խորհուրդը ժողովի գումարման վայրը որոշելիս պետք է ղեկավարվի խելամտության շարժառիթներով (որպես կանոն, ժողովները գումարվում են կամ ընկերության գտնվելու վայրում, կամ էլ բաժնետերերի մեծամասնության գտնվելու վայրում), այնինչ հաճախ խոշոր բաժնետերերի շահերը սպասարկող խորհրդի անդամները որպես ժողովի գումարման վայր ընտրում են այն վայրը, որն առավել հարմար է խոշոր բաժնետերերին: Այդ իսկ պատճառով առաջարկվում է «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 73-րդ հոդվածի ա) ենթակետը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ նոր նախադասությամբ. «Ժողովի գումարման տեղ կարող է հանդիսանալ ընկերության գտնվելու վայրը, կամ կանոնադրության մեջ նշված տեղը, կամ այն տեղը որտեղ ժողովին կմասնակցեն ընկերության

բոլոր բաժնետերերը»:

29. 50–ից պակաս բաժնետեր ունեցող ընկերություններում գործնականում լուրջ խնդիրներ են առաջանում քվեարկության դրված այս կամ այն հարցի շուրջ կոնկրետ բաժնետիրոջ արտահայտած դիրքորոշման ապացուցման հետ կապված: Մասնավորապես, դժվար է լինում ապացուցել, թե կոնկրետ հարցի վերաբերյալ ով է քվեարկել կողմ, ով՝ դեմ և ով ձեռնպահ: Այդ իսկ պատճառով առաջարկվում է օրենքով բոլոր դեպքերի համար սահմանել քվեաթերթիկների միջոցով քվեարկության պարտադիր պահանջ, բացառությամբ մեկ անձից կազմված ընկերությունների:

Բացի դրանից, գտնում ենք, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքը բաժնետիրոջը չպետք է իրավունք վերապահի օրակարգում ներառված հարցերի վերաբերյալ ունենալ չեզոք դիրքորոշում և քվեարկել ձեռնպահ: Ձեռնպահ քվեարկելու հնարավորության տրամադրումը բաժնետիրոջ կողմից պատասխանատվությունից խուսափելու ոչնչով չարդարացված միջոց է:

30. Առաջարկվում է կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց համար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ամրագրել խորհրդում կազմակերպության աշխատակիցների ներկայացուցչին ընդգրկելու հնարավորություն, ինչպես նաև սահմանել խորհրդի անդամների ընտրության, նրանց լիազորությունների դադարման ընդհանուր կարգ, հիմք ընդունելով նշված հարաբերությունների կարգավորմանը նվիրված «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 21.3–րդ և «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 26–րդ, 32–րդ հոդվածներում առկա լուծումները:

31. Իրավաբանական անձի գործադիր մարմինը հանդիսանալով դրա կառավարման մարմին, օրենքի ուժով արտահայտում է իրավաբանական անձի կամահայտնությունը, օժտված է դրա անունից ներկայացուցչություն իրականացնելու լիազորություններով, հետևաբար, գործադիր մարմնի ղեկավարը դասական առումով չի կարող դիտվել որպես իրավաբանական անձի ներկայացուցիչ և այդ հարաբերությունների նկատմամբ ներկայացուցչության կանոններն ամբողջությամբ կիրառելի չեն: Առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում և «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքում ընկերության միանձնյա գործադիր մարմնի իրավական էության որոշակիացման մասով կատարել համապատասխան փոփոխություններ ու լրացումներ, ինչը հնարավորություն կընձեռի մեկ բաժնետեր կամ մասնակից ունեցող ընկերություններին, որոնցում բաժնետերը (մասնակիցը) միաժամանակ հանդիսանում է ընկերության գործադիր մարմնի ղեկավար, հավասարակշռել կորպորացիայի և գործադիր մարմնի ղեկավարի անձնական շահերը, սահմանել նման իրավիճակներում գործարքներ կնքելու նոր ընթացակարգեր և կանոններ:

32. Կարծում ենք, որ միանձնյա և կոլեգիալ գործադիր մարմինների միաժամանակյա գոյությունն արդարացված չէ, հաճախ խնդիրներ են առաջանում երկու մարմինների լիազորությունների սահմանազատման, կոլեգիալ մարմնի նիստե-

րի գումարման պահանջ ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձանց, քվորումի և բազմաթիվ այլ հարցերի հետ կապված: Ուստի առաջարկվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով գործադիր մարմնին վերաբերող հարաբերությունները կարգավորելիս բացառել կոլեգիալ գործադիր մարմնի հետ միաժամանակ միանձնյա գործադիր մարմնի գոյության հնարավորությունը, ներդնել կոլեգիալ գործադիր մարմնի ղեկավարի ինստիտուտը և կոլեգիալ գործադիր մարմնի նկատմամբ, որոշակի բացառություններով, կիրառել խորհրդին վերաբերող «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված ընթացակարգերը:

33. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, ինչպես նաև այլ հարակից օրենքներում հստակ կարգավորել կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձանց կառավարման մարմինների լիազորությունների դադարման հիմքերը, ինչպես նաև «արտակարգ իրավիճակներում» իրավաբանական անձի բնականոն գործունեության ապահովման հետ կապված հարաբերությունները:

34. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ամենակատարյալ օրենսդրական կարգավորման պայմաններում անգամ հնարավոր չէ բացառել իրավունքի չարաշահման հնարավորություն ընձեռող նորմերի գոյությունը, առաջարկվել է կորպորատիվ իրավահարաբերություններում իրավունքի չարաշահումը բնորոշվել որպես շեղվող վարքագիծ, իրավախախտման հատուկ տեսակ, որի դեպքում անձի կողմից իրեն պատկանող իրավունքների և օրինական շահերի իրականացումը երրորդ անձանց համար առաջացնում է վնաս, նման գործողությունների կատարումն ակնհայտորեն անհամաչափ է իրավունքներն ու օրինական շահերն իրացնող անձի անձնական շահին, օրենքի ոգուն և հակասում է իրավահարաբերությունների կարգավորման կարևորագույն սկզբունքներից՝ բարի կամքի և ազնվության սկզբունքներին:

Դոկտորական ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

ա) մենագրություն և ուսումնամեթոդական ձեռնարկ.

1. Ավետիսյան Վ. Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների արդի հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում (տնտեսական ընկերությունների օրինակով), Եր., ԵՊՀ հրատ., 2013, 25 տպ. մամուլ, 400 էջ:

2. Ավետիսյան Վ. Բաժնետիրական իրավունք, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2005, 400 էջ:

բ) գիտական հոդվածներ և միջազգային գիտական համաժողովներում ներկայացված թեզիսներ.

3. Аветисян В. Актуальные проблемы корпоративных правоотношений в Республике Армения // Современные проблемы совершенствования правового регулирования: национальные и международные правовые аспекты. Сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной

- 80-летию создания юридического факультета Ереванского Государственного Университета, Ереван-Дилижан, 22-27 сентября 2013, ст. 24-32,
4. Аветисян В. Реорганизация корпорации и особенности ее осуществления в Республике Армения // Вестник Российской правовой академии Министерства юстиции РФ, М., 2013, N3, ст. 41-46,
 5. Ավետիսյան Վ. Կորպորացիայի լուծարման կապակցությամբ առաջացող կորպորատիվ իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունները, «Օրինականություն», Եր., 2013, N 79, 26-36 էջեր,
 6. Ավետիսյան Վ. Կորպորատիվ կառավարման ընդհանուր բնութագիրը, Բանբեր Երևանի համալսարանի, Եր., 2013, N 141.3, 3-16 էջեր,
 7. Ավետիսյան Վ. Կորպորացիայի հիմնադրման կապակցությամբ առաջացող կորպորատիվ իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունները, Բանբեր Երևանի համալսարանի, Եր., 2013, N140.33-14 էջեր,
 8. Ավետիսյան Վ. Իրավունքի չարաչափման առանձնահատկությունները կորպորատիվ իրավահարաբերություններում, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 2/163, 45-51 էջեր,
 9. Ավետիսյան Վ. Կորպորացիայի մասնակցի (բաժնետիրոջ) բացարձակ իրավունքները, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 4 (165), 76-87 էջեր,
 10. Ավետիսյան Վ. Կորպորատիվ արժեթղթերը և դրանց շրջանառության իրավական կարգավորման որոշ հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում, Օրինականություն, Եր., 2013 N 77, 24-32 էջեր,
 11. Ավետիսյան Վ., Սերոբյան Դ. Բաժնետոմսի հասկացությունը և թողարկման իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 5 (166), 60-67 էջեր,
 12. Аветисян В. К вопросу о злоупотреблении правом в корпоративных правоотношениях в Республике Армения // Вектор науки Тольяттинского гос. университета, N 3(14) Тольятти, 2013, ст. 6-10,
 13. Ավետիսյան Վ. Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ իրավունքի որոշ հիմնահարցեր, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 6 (167), 56-71 էջեր,
 14. Ավետիսյան Վ. Կորպորատիվ տիպի իրավաբանական անձինք, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 7 (168), 54-65 էջեր,
 15. Аветисян В. Корпоративные правоотношения в системе гражданско-правового регулирования // Вектор науки Тольяттинского гос. университета, N 2 (13), Тольятти 2013, ст. 6-9,
 16. Ավետիսյան Վ. Ընկերության և նրա բաժնետերերի շահերի պաշտպանության հարցերը ՀՀ-ում, Տարեգիրք 2012, ԵՊՀ տնտեսագիտության ֆակուլտետ, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2013, 531-540 էջեր,
 17. Ավետիսյան Վ. Հսկող և հսկվող կորպորացիաները և դրանց էությունը, Դատական իշխանություն, Եր., 2013, թիվ 8 (169), 38-44 էջեր,

18. Аветисян В., Аветисян С. Некоторые проблемы административной и гражданской ответственности корпораций за уголовно наказуемые деяния // Правонарушение и юридическая ответственность Материали международной научно-практической конференции, Тольятти, 13-14 ноября 2012, ст. 13-20,
19. Ավետիսյան Վ. Ընկերության խոշոր և փոքրամասնություն կազմող բաժնետերերի շահերի հավասարակշռման հիմնահարցը Հայաստանի Հանրապետությունում, ԵՊՀ Իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Եր., 2012, 377-392 էջեր,
20. Ավետիսյան Վ., Սերոբյան Դ. Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների մասնակիցների (բաժնետերերի) իրավունքների ծագման և իրականացման իրավական կարգավորման որոշ հիմնահարցեր, Դատական իշխանություն, Եր., 2012, թիվ 5/154, 2-12 էջեր,
21. Аветисян В. Особенности консолидации акций и проблемы правового регулирования в Республике Армения Правонарушение и юридическая ответственность // Материали международной научно-практической конференции, Тольятти, 13-14 ноября 2012, ст. 1-13,
22. Ավետիսյան Վ., Սերոբյան Դ. Կորպորատիվ իրավահարաբերություններում բաժնետիրական և սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների կողմից իրավունքի չարաշահումը որպես իրավախախտման տեսակ, Դատական իշխանություն, Եր., 2012, թիվ 12/161, 52-62 էջեր,
23. Ավետիսյան Վ. Կորպորատիվ իրավահարաբերությունների առանձնահատկությունները, Բանբեր Երևանի համալսարանի, Եր., 2011, N 134, 27-38 էջեր,
24. Ավետիսյան Վ. Բաժնետիրական ընկերությունների վերակազմակերպման իրավական կարգավորման որոշ հիմնահարցեր Հայաստանի Հանրապետությունում, Օրինականություն, Եր., 2011 N68, 17-25 էջեր,
25. Ավետիսյան Վ. Իրավաբանական անձանց տեղաշարժը Եվրոպական միությունում, Օրինականություն, Եր., 2009, N 51, 20-27 էջեր,
26. Ավետիսյան Վ. Ընկերությունների փաստացի տեղաշարժը Եվրոպական միությունում, ԵՊՀ Իրավագիտության ֆակուլտետի հիմնադրման 75-ամյակին նվիրված գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Եր., 2008, 211-224 էջեր:

РЕЗЮМЕ

АВETИСЯН ВАГРАМ ДАВИДОВИЧ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КОРПОРАТИВНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОБЩЕСТВ)

В докторской диссертации автор отмечает, что после установления независимости Республики Армения общество стало перед фактом переосмысления и изменения многих ценностей общественного сознания. С переходом к рыночной экономике для обслуживания новых экономических систем потребовалась разработка необходимых правовых понятий и механизмов, в ряду которых свое особое место занимают корпорации и корпоративное право.

В гражданском обращении основной формой коллективного участия граждан является формат юридического лица, а современную общественную жизнь, как в частной, так и в общественной сфере, невозможно представить без разнообразных объединений людей, создающихся их участниками для достижения той или иной цели.

Организационные отношения, присущие современной рыночной экономике принципиально отличаются от организационных отношений экономики советского периода. В настоящее время субъекты гражданского права, руководствуясь частными и общественными методами регулирования отношений, исходя из своих частных интересов, принимают решения о создании, реорганизации и ликвидации корпорации; органы управления корпорации принимают и обеспечивают осуществление корпоративных решений, определяют стратегию развития соответствующей корпорации, распределяют прибыль или создают дополнительные механизмы для осуществления своих социальных, культурных или некоммерческих интересов, то есть организуют и руководят деятельностью корпорации по обновленным гражданско-правовым принципам.

В настоящее время корпоративное управление считается важным элементом улучшения экономической эффективности и роста, а также укрепления доверия инвесторов. Эффективное корпоративное управление должно стимулировать стремление органов корпоративного управления к достижению целей, соответствующих интересам общества и его создателей, а также к способствованию эффективному контролю.

Должное корпоративное управление дает обществам возможность повысить свою конкурентоспособность, эффективность и рост экономической деятельности, привлечь необходимые для экономического роста финансы, а также способствовать защите и сотрудничеству с имеющими законные интересы в деятельности общества бенефициарами.

Новая действительность поставила перед качественно новыми реалиями также и науку гражданского права, что позволяет констатировать факт расширения круга

общественных отношений, регулируемых гражданским законодательством, и характеризовать корпоративные правоотношения как самостоятельный, комплексный вид гражданских правоотношений, которые, основываясь на частных и общественных методах регулирования общественных отношений, регулируют организационно-управленческие отношения, связанные с благами имущественного и тесно связанного с ними неимущественного характера.

Как показала правотворческая и правоприменительная практика во входящей в рыночные отношения Республике Армения, поспешно и поверхностно проведенные законодательные изменения в тяжелых условиях перехода к новым социально-экономическим отношениям, а также законодательство, являющееся результатом неуместного и почти механического заимствования разных правовых систем, не в силах комплексно регулировать экономические отношения и обеспечить защиту прав и интересов хозяйствующих субъектов.

Несовершенное регулирование ряда корпоративных отношений законодательством Республики Армения, отсутствие четкого разграничения между интересами общества и крупных акционеров, заимствование иностранного права без учета национальных особенностей – создали в нашей реальности ситуацию, в которой крупные акционеры без какого-либо обоснования могут за счет финансовых средств общества, а также полагающихся акционерам дивидендов, освободиться от составляющих меньшинство акционеров (участников), завладеть их дивидендами и беспрепятственно осуществить порочное явление централизации капитала в руках нескольких индивидуумов.

Учитывая вышеизложенное, в настоящее время необходимо переосмыслить и переоценить роль и значение корпоративных правоотношений, юридических лиц корпоративного типа, контролирующих и контролируемых корпораций и корпоративного управления, обеспечить защиту прав участника корпорации, решить как теоретические, так и практические проблемы, возникшие в данной сфере.

Исходя из указанных замечаний, в диссертации предметом изучения стали особенности корпоративных отношений, а также проблемы, возникающие при создании, реорганизации и ликвидации юридических лиц корпоративного типа. Отдельное внимание уделено корпоративным ценным бумагам, проблемам реализации и защиты прав участников корпорации, корпоративному управлению, управленческим моделям и пр.

В диссертации проведен анализ судебной практики, относящейся к указанным проблемам, а также сравнительный анализ законодательства и практики иностранных государств, что позволило выявить имеющиеся в Республике Армения проблемы в данной области и представить конкретные предложения изменения гражданского законодательства Республики Армения и совершенствования практики его применения.

Summary

VAHRAM DAVID AVETISYAN

CONTEMPORARY PROBLEMS OF CORPORATE LEGAL RELATIONS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA (AT AN EXAMPLE OF ECONOMIC SOCIETIES)

Upon the establishment of the independence of the Republic of Armenia, the society was faced with the fact of reconsideration and alteration of many public conscience values. Due to the transition to a market economy and in order to perform new economical systems, there came required to develop necessary legal concepts and mechanisms, among which the corporations and the corporate law have their special place.

The main form of citizens' collective participation in civil circulation is the form of legal entity. And modern social life, both in its private and public spheres, cannot be represented without various associations, created by their participants to achieve particular goals.

Organizational relationships inherent in modern market economy principally differ from those of the soviet period economy. Currently, the subjects of civil law make decisions to create, reorganize or liquidate a corporation, being guided by private and public methods of relationship regulation and based on their own interests; the authorities of the corporation adopt and ensure the implementation of corporate decisions, determine the development strategy for the corresponding corporation, distribute the profit or create additional mechanisms to accomplish their social, cultural, and nonprofit interests, that is, organize and direct corporation's activity by renewed civil law principles.

At present, corporate governance is considered an important element in improving the economic growth and efficiency, as well as in strengthening the investors' confidence. Effective corporate governance should encourage the pursuit of corporate governance bodies to achieve the objectives consistent with the interests of the society and its founders, as well as to facilitate the efficient control.

Proper corporate governance gives the societies the opportunity to enhance their competitiveness, efficiency and expansion of economic activity, raise the necessary finance for the economic growth, and promote the protection and cooperation with the beneficiaries having legal interest in the activity of the society.

The new reality has also set the civil law science in the face of qualitatively new actuals, and this allows to state the expansion of social relations circle regulated by

civil legislation, and to characterize the corporate relationships as an independent, comprehensive type of civil relations, which, being based on private and public methods of regulation, handle the organizational and managerial relations connected with the benefits of closely associated property and non-property nature.

Entering the market economy in severe conditions of the transition to the new socio-economic relations, the law-making and law-enforcement practice in the Republic of Armenia demonstrated that hastily and superficially conducted legislative changes, as well as the legislation itself which is the result of inappropriate and almost mechanical adoption of different legal systems, can not comprehensively regulate economic relations and protect the rights and interests of business entities.

Ineffective regulation of a number of corporate relations by the legislation of the Republic of Armenia, lack of clear distinction between the interest of the society and of major shareholders, as well as foreign law adoption with no response to the national specifics, have created a situation in which principal shareholders are able to free themselves from minor shareholders (members), take hold of their dividends without any justification and at the expense of society's public funds or shareholders' dividends, thus, easily implementing the vicious phenomenon of centralizing the capital in the hands of several individuals.

Taking into account all the above mentioned, currently there is certain need to reconsider and reevaluate the role and importance of corporate legal relations, corporate type legal entities, controlling and controlled corporations, and corporate governance, as well as to protect the rights of a corporation participant, and to solve both theoretical and practical problems encountered in the field.

Corporate relations specifics, as well as the problems that arise while establishing, reorganizing and liquidating the corporate type legal entities became the main subject of study in current research, based on the above mentioned observations. Special attention is paid to corporate securities, to the problems of implementation and protection of corporation members' rights, to corporate governance, management models, etc.

The paper also analyzes the jurisprudence related to mentioned issues, and presents comparative analysis of foreign countries legislation and legal practice, which allowed to reveal the existing problems in the Republic of Armenia and to present concrete proposals on alteration of the civil legislation of the Republic of Armenia and on improving its enforcement practice.